

**Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
MISIONI NË KOSOVË**

**Kontribut në shqyrtimin e progresit të Planit të Veprimit
të Strategjisë për integrimin e komunitetit rom, ashkali
dhe egjiptian në Kosovë,
2009–2015**

Shtator, 2012

Mohim përgjegjësie:

Versioni i këtij publikimi në gjuhën angleze është versioni zyrtar. Gjitha versionet e këtij publikimi në gjuhët tjera janë përkthim nga versioni origjinal në anglisht, si dhe nuk janë dokumente zyrtare.

PËRMBAJTJA

LISTË E SHKURTESAVE	4
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	5
1. HYRJE	7
Angazhimi i OSBE-së në diskutimin për politikat dhe në avokim për të drejtat dhe nevojat e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë	7
Përmbajtja, metodologjia dhe struktura	8
2. MEKANIZMAT E NIVELIT QENDROR PËR IMPLEMENTIMIN E PLANIT TË VEPRIMIT	9
3. SEKTORËT TEMATIKË	12
a. <i>Arsimi</i>	12
Objektivi 1	12
Objektivi 2	13
Objektivi 3	14
Objektivi 4	16
b. <i>Punësimi dhe fuqizimi ekonomik</i>	17
Objektivi 1	18
Objektivi	18
Objektivi 3	18
c. <i>Çështjet shëndetësore dhe sociale</i>	19
Synimi 1	19
Synimi 2	20
Synimi 3	21
Synimi 4	22
d. <i>Banimi dhe vendbanimet joformale</i>	22
Synimi 1	23
Objektivi 2	24
e. <i>Kthimi dhe riintegrimi</i>	24
Objektivi 1	25
Objektivi 2	26
f. <i>Regjistrimi</i>	29
Objektivi 1	30
Objektivi 2	31
g. <i>Kultura, mediat dhe informimi</i>	32
Objektivi 1:	32
Objektivi 2	33
h. <i>Pjesëmarrja dhe përfaqësimi</i>	34
Objektivi 1	35
i. <i>Siguria, policia dhe drejtësia</i>	38
Objektivi 1	39
Objektivi 2	40
Objektivi 3	40
Objektivi 4	41

4. PËRFUNDIME.....	42
5. REKOMANDIME PËR QEVERINË E KOSOVËS.....	43
Shtojca I – Lista e raporteve përkatëse të OSBE-së	44

LISTË E SHKURTESAVE

UA	Udhëzim Administrativ
ZKQM	Zyra Këshillëdhënëse për Qeverisje të Mirë
PZh	Personat e zhvendosur
MKK	Ministria për Komunitete dhe Kthim
MKRS	Ministria e Kulturës, Risinë dhe Sporteve
MASHT	Ministria e Arsimit, Shkencë dhe Teknologjisë
MAPH	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
MSH	Ministria e Shëndetësisë
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme
MPMS	Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale
ZKKK	Zyra Komunale për Komunitete dhe Kthim
OJQ	Organizatat Joqeveritare
ODIHR	Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejta të Njeriut
ZKM	Zyra e Kryeministrit
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
EPRBM	Ekipet për Parandalim dhe Reagim ndaj Braktisjes dhe Mosregjistrimit
RTK	Radio-Televizioni i Kosovës
UNHCR	Komisionari i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatë
UNMIK	Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Ky dokument ka për qëllim të kontribuojë në rishikimin e zbatimit të *Planit të Veprimit të Kosovës për Integrimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian (2009–2015)*, në veçanti procesin e rishikimit të bashkërenduar nga Zyra Këshillëdhënëse për Qeverisje të Mirë në kuadër të Zyrës së Kryeministrit, tremujorin e fundit të vitit 2012.

Duke u fokusuar në periudhën që nga konferenca për rishikimin e parë të organizuar nga Komisioni Evropian dhe Qeveria e Kosovës në maj 2011 dhe bazuar në monitorimin e rregullt të Misionit në Kosovë të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) krahas intervistave shtesë me përfaqësues qeveritarë dhe të komuniteteve, ky dokument ofron komente dhe rekomandime për zbatimin dhe çështjet me rëndësi më të madhe për fushat në fokus të veçantë të OSBE-së. Dokumenti nuk përbën shqyrtim gjithëpërfshirës të çdo aktiviteti veç e veç të Planit të Veprimit.

Lidhur me mekanizmat institucionalë të krijuar për zbatimin e Planit të Veprimit, gjegjësisht Grupin Teknik Punues dhe Komisionin Drejtues Ndërinstitucional, duket që dobësitë në funksionimin e këtyre aranzhimeve institucionale kanë qenë faktor që kufizon progresin në zbatimin e Planit të Veprimit. Kërkesat themelore si shpeshësia e takimeve të këtyre organeve bashkërenduese dhe nxjerrja e raporteve të monitorimit nuk janë përmbushur. Në përgjithësi, ka mungesë të konsiderueshme të informacionit për shumë fusha të Planit të veprimit dhe nuk janë ndërmarrë shumica e veprimeve që kanë të bëjnë me mbledhjen e të dhënave, studimet dhe vlerësimet e zotuar në Plan të Veprimit. Kjo mungesë e informacioneve nënkupton që problemet nuk janë kuptuar plotësisht, duke e penguar dizajnimin dhe zbatimin e masave dhe zgjidhjeve të synuara, si dhe vlerësimin e domosdoshëm vijues të progresit dhe rezultateve. Për më tepër, mungesa e bashkërendimit dhe komunikimit është ende e dukshme ndërmjet institucioneve relevante dhe hisedarëve të përfshirë, veçanërisht me vetë komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës.

Duke e rishikuar progresin në nëntë fushat e Planit të Veprimit (arsimi, punësimi dhe fuqizimi ekonomik, shëndetësia dhe çështjet sociale, kthimi dhe riintegrimi, regjistrimi, kultura, mediat dhe informimi, pjesëmarrja dhe përfaqësimi, si dhe siguria, shërbimi policor dhe drejtësia), dokumenti thekson disa fusha ku është arritur progres dhe praktika të mira, duke përfshirë veprimet për t'u përballur me pengesat për regjistrimin civil, për të përmirësuar vijimin e mësimave në shkolla, gjetjen e zgjidhjeve për vendbanim dhe krijimin e kushteve për kthim të qëndrueshëm dhe riintegrim. Megjithatë, me sa duket, ka mungesë të aktivitetit të bashkërenduar dhe të përqendruar në shumicën e fushave. Në fushën e arsimit, për shembull, ndonëse është hartuar kurrikula për mësim në gjuhën rome, fëmijët ende nuk i mbajnë këto orë mësimi për shkak të mungesës së mësimdhënësve të aftësuar ose mungesës së teksteve shkollore. Ndonëse është arritur progres në mbylljen e kampeve të kontaminuar nga plumbi në Mitrovica/Mitrovicën veriore, zgjidhjet për vendbanim të qëndrueshëm ende mungojnë për mijëra anëtarë të familjeve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Aktivitetet për t'i adresuar problemet, duke filluar nga “orët plotësuese” e deri tek financimi dhe përkrahja për ngjarje kulturore, shpeshherë sigurohen vetëm në baza *ad hoc*. Institucionet e Kosovës, në të gjitha nivelet, duhet t'i vlerësojnë hollësisht dhe riangazhojnë stafin dhe buxhetet e tyre për zbatimin e aktiviteteve të zotuar në Planin e Veprimit deri në vitin 2015.

Raporti i OSBE-së i 2011 që analizon progresin fillestar drejt zbatimit të Planit të Veprimit¹, konstaton që institucionet e Kosovës, në përgjithësi, nuk i kishin përmbushur në tërësi zotimet e tyre dhe bënë thirrje për angazhim të shtuar. Duke i analizuar hapat që janë ndërmarrë që atëherë, gati tre vjet pas miratimit të Planit të Veprimit, ky dokument arrin në përfundime të ngjashme dhe, duke pasur pak më shumë se tre vjet kohë në dispozicion për zbatim, kjo gjë është shqetësuese. Pa dyshim, përkushtimi i shtuar politik në të gjitha nivelet, krahas shtimit të resurseve njerëzore dhe financiare, do të jetë i nevojshëm në mënyrë që të përmbushen obligimet nga Plani i Veprimit.

---

1 Shih Raportin e OSBE-së Implementimi i Planit të Veprimit të Strategjisë për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian në Kosovë (Maj 2011), <http://www.osce.org/kosovo/77413> (qasur më 24 gusht 2012).

1. HYRJE

Me qëllim që të kontribuohet në përkushtimin dhe diskutimin kuptimplotë për të adresuar gamën e të drejtave dhe nevojave të prezantuara në *Planin e Veprimit për Implementimin e Strategjisë për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian, 2009–2015* (në tekstin mëtejshëm “Plani i Veprimit”)², publikimi i këtij dokumenti është hapi më i fundit në përkrahjen e gjerë të ofruar nga Misioni në Kosovë i OSBE-së (OSBE). Duke i bashkuar të gjitha angazhimet e të gjitha ekipeve të terrenit dhe departamenteve të ndryshme në Kosovë, si dhe me inkorporimin e ekspertizës të Zyrës për Institucione Demokratike dhe të Drejta të Njeriut (ODIHR)³, puna për promovimin dhe mbrojtjen e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian dhe integrimin e tyre pasqyron prioritetin e lartë që OSBE-ja i kushton të drejtave të njeriut dhe për nevojën e vazhdueshme për prioritizim të politikave dhe përmirësim të praktikave në Kosovë.

Angazhimi i OSBE-së në diskutimin për politikën dhe në avokim për të drejtat dhe nevojat e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë

Në përputhje me mandatin për të monitoruar, promovuar dhe mbrojtur të drejtat e njeriut e komuniteteve në Kosovë, OSBE-ja ishte e përfshirë në procesin fillestar të avokimit për Strategjinë për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian, 2009–2015 (në tekstin e mëtejshëm “Strategjia”)⁴. Si aktor kyç në diskutimet fillestare të politikave dhe avokimin për zhvillim të strategjisë në 2006, OSBE gjithashtu ndërmoi aktivitete pasuese të informimit për të informuar dhe nxitur pjesëmarrjen e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës në proces⁵. Duke e shfrytëzuar këtë hov, më 2007, OSBE-ja zhvilloi një iniciativë bashkëpunimi me Zyrën e Kryeministrit (ZKM) dhe Fondacionit të Kosovës për Shoqëri të Hapur për ta përkrahur hartimin e Strategjisë⁶.

- 2 ZKM, Plani Kosovar i Veprimit për Implementimin e Strategjisë e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian, 2009–2015, dhjetor 2009; http://www.kryeministriks.net/zck/repository/docs/Action_Plan_on_the_Implementation_of_the_Strategy_forthe_Integration_of_Roma,_Ashkali_and_Egyptian_Communities_2009-2015.pdf (qasur më 24 gusht 2012).
- 3 Me rëndësi të veçantë është projekti i implementuar nga OSBE/ODIHR Praktikën më të mira të Integrimin të Romëve (PMIR), financuar nga Komisioni Evropian si iniciativë rajonale për integrimin e romëve dhe që aktualisht e mbulon Kosovën krahas vendeve të tjera të Ballkanit Perëndimor.
- 4 Zyra e Kryeministrit, Strategjia për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian në Kosovë, 2009–2015, dhjetor 2008; http://www.kryeministriks.net/zck/repository/docs/Strategy_for_the_Integration_of_Roma,_Ashkali_and_Egyptian_communities_2009-2015.pdf (qasur më 24 gusht 2012). Strategjia e ka edhe komponentin e edukimit që është miratuar ndaras në korrik 2007 dhe e mbulon periudhën prej 2007 deri 2017.
- 5 Në 2005, OSBE filloi avokimin për zhvillimin e një strategjie lokale si hap kyç drejt zbatimit të Planit të Veprimit për Përmirësimin e Gjendjes së Romëve dhe Sintive brenda zonës së OSBE-së, Dekada për Përfshirjen e Romëve 2005–2015, si dhe të gjitha rekomandimet relevante të Këshillit të Evropë (për më shumë hollësi, shih http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/mgsrom_en.asp, qasur më 24 gusht 2012). Konferenca për lancimin e zhvillimin e Strategjisë ishte nismë e përbashkët e OSBE-së, zyrës së Kryeministrit dhe Fondacionit Kosovar për Shoqëri të Hapur. E mbajtur në shtator 2006, konferenca mblodhi politik-bërës dhe mbi 100 anëtarë të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian nga mbarë Kosova. OSBE-ja gjithashtu organizoi veprim informimi pasues pas konferencës, duke mbajtur pesë takime në Gjilan/Gnjilane, Prishtinë/Priština, Pejë/Pec, Mitrovicë/Mitrovica dhe Prizren për të informuar një numër më të madh të romëve, ashkalive dhe egjiptianëve për procesin vijues të zhvillimit të Strategjisë.
- 6 OSBE-ja e ka përkrahur procesin e zhvillimit të Strategjisë me financim dhe përkrahje praktike për elementët e procesit të konsultimit. OSBE kryesoi disa nga grupet punuese të mblodhura për të dhënë kontribut në kapituj të caktuar sektorial, ka monitoruar zhvillimin e rekomandimeve për politika dhe ka lehtësuar përfshirjen e

Pas aprovimit të Strategjisë nga ana e qeverisë në dhjetor 2008, Planin e Veprimit u zhvillua dhe u miratua në dhjetor 2009. OSBE-ja mbështeti aktivitetet e informimit për të prezantuar Planin e Veprimit dhe për të shtuar bashkëpunimin e nivelit lokal dhe atij qendror për implementim përmes një sërë takimesh rajonale në vitin 2010⁷, t përsëritura sërish në vitin 2012 për të lehtësuar rrjetëzimin, bashkërendimin dhe komunikimin mes niveleve të ndryshme të qeverisjes për Planin e Veprimit⁸. Si përgjigje ndaj kërkesave të Zyrës Këshillëdhënëse për Qeverisje të Mirë (ZKQM) në kuadër të ZKM, në 2012 OSBE-ja gjithashtu ofroi përkrahje për të forcuar kapacitetin e qeverisë për zbatimin e Planit të Veprimit në lidhje me monitorimin, prodhimin e raporteve dhe planifikimin financiar⁹.

Përveç përkrahjes së zhvillimit fillestar të Strategjisë dhe aktiviteteve të informimit dhe ngritjes së kapaciteteve të përmendur më lartë, OSBE gjithashtu ka luajtur rol përmes kontributit në diskutimet për politikat publike mbi progresin e arritur. Në maj 2011, OSBE-ja publikoi raportin *Implementimi i Planit të Veprimit të Strategjisë për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian në Kosovë* (në tekstin e mëtejshëm “raporti shqyrtues i OSBE-së i vitit 2011”)¹⁰, duke ofruar një pasqyrë të përgjithshme të progresit fillestar bazuar në monitorimin e rregullt dhe diskutimet shtesë dhe intervistat e kryera nga OSBE-ja në nivel qendror dhe lokal, si dhe duke e përmbyllur me një seri rekomandimesh. Raport i OSBE-së siguroi informata për diskutim dhe vendimmarrje në ngjarjen e parë të nivelit të lartë të mbajtur për të shqyrtuar Planin e Veprimit, Konferencën e majit 2011 të organizuar nga Komisioni Evropian (KE) dhe Qeveria e Kosovës¹¹ – në veçanti dokumentin konkludues, *Dyzet veprime për t'i dhënë shtytje implementimit të Strategjisë dhe Planit të Veprimit për romët, ashkalinë dhe egjiptianët*.

Duke e planifikuar një raport të tillë të ngjashëm të shqyrtim të progresit për implementimin e kornizës së politikave për integrimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës për vjeshtë 2012, OSBE ka përshtatur aktivitetet e saj për të dhënë një kontribut më të madh për procesin e rishikimit të Qeverisë të propozuar nga ZKQM. Duke pasur parasysh mundësinë e vlefshme për të kontribuar në përpjekje të rëndësishme drejt zbatimit të Planit të

---

këshillave dhe përkrahjen e ekspertëve nga OSBE/ODIHR dhe organizatave të tjera ndërkombëtare (p.sh. Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë, Komisarit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për Refugjatë, Këshillit të Evropës, Programit të Kombeve të Bashkuara për Vendbanime Njerëzore). Në vitin 2007 janë mbajtur mbi 50 takime konsultative për të mbledhur informacione të vlefshme për Strategjinë me përkrahjen e OSBE-së dhe Fondacionit Kosovar për Shoqëri të Hapur, ku ishin të përfshirë ekspertë të qeverisë, përfaqësues të shoqërisë civile dhe të komunitetit nga mbarë Kosova.

- 7 Organizuar dhe financuar nga OSBE, pesë takime rajonale që përfshinin rreth 250 zyrtarë publikë dhe anëtarë të organizatave të shoqërisë civile të mbajtura në Gjilan/Gnjilane, Prishtinë/Priština, Pejë/Peć, Mitrovicë/Mitrovica dhe Prizren gjatë shkurtit dhe marsit 2010. Takimet u organizuan në bashkëpunim me Zyrën për Çështje të Komuniteteve dhe Zyrën Këshillëdhënëse për Qeverisje të Mirë në kuadër të ZKM-së.
- 8 Organizuar dhe financuar nga OSBE, pesë takime rajonale që për cak kishin zyrtarë komunalë dhe shoqërië civile u mbajtën në Gjilan/Gnjilane, Prishtinë/Priština, Pejë/Peć, Mitrovicë/Mitrovica dhe Prizren gjatë majit 2012, me synim shtimin e bashkëpunimit dhe të bashkërendimit në me niveleve të qeverisjes dhe përmirësimit të komunikimit për qëllimet dhe objektivat e Planit të Veprimit. Takimet rajonale u organizuan në bashkëpunim të ngushtë me Zyrën këshillëdhënëse për qeverisje të mirë të ZKM-së.
- 9 OSBE-ja organizoi trajnime specifike për zyrtarë të përzgjedhur të nivelit qendror dhe lokal për teknikat monitoruese, shkrim raporti dhe planifikim buxheti në bashkëpunim me Fondacionin Kosovar për Shoqëri të Hapur, Katër sesione njëditore u mbajtën në qershor dhe korrik 2012, me përfitues 72 shërbyes civilë (30 nga qeverisja lokale dhe 42 nga institucionet e nivelit qendror).
- 10 Shih raportin e OSBE-së *Implementimi i Planit të Veprimit të Strategjisë për Integrimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian në Kosovë* (maj 2011), <http://www.osce.org/kosovo/77413> (qasur më 24 gusht 2012).
- 11 “BE-ja dhe integrimi i romëve, ashkalinë dhe egjiptianëve – Rruga përpara për Kosovën”, konferencë e KE-se dhe Qeverisë së Kosovës mbajtur më 11 maj 2011.

Veprimi, u morr vendimi që të përshpejtohet dhe miratohet publikimi i planifikuar. Prandaj, ky dokument është nxjerrë si një mjet i përshtatshëm për informacione të ofruara me kohë për procesin e shqyrtimit të Planit të Veprimit dhe takimeve në vitin 2012.

Përmbajtja, metodologjia dhe struktura

Duke u fokusuar në periudhën kohore që nga konferenca për shqyrtim e majit 2011, ky dokument bazohet në monitorimin e rregullt të ndërmarrë nga OSBE-ja bashkë me intervistat shtesë përkatëse me institucione të nivelit lokal dhe qendror dhe me anëtarë të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës mes dhjetorit 2011 dhe gushtit 2012¹².

Duke përmbledhur monitorime të konsoliduara të OSBE-së, analiza dhe rekomandime përkatëse, ky dokument megjithatë nuk përbën shqyrtim gjithëpërfshirës të secilit aktivitet të Planit të Veprimit veç e veç. Megjithatë, ai ofron të dhëna të vlefshme për diskutimet e politikave rreth progresit, të prezantuara në pajtim me seksionet tematike të Planit të Veprimit. Niveli i hollësisë dhe intensitetit të materialit është më i madh në pjesët më relevante për mandatin dhe fushëveprimin e OSBE-së, në veçanti çështjet lidhur me mbrojtjen e të drejtave të komuniteteve. Në përgjithësi, dokumenti inkorporon një sasi substanciale të informacioneve të mbledhura në nivelin lokal, që reflekton monitorimin e kryer nga prania e gjerë në terren e OSBE-së.

Sa i përket strukturës, përveç kësaj Hyrjeje, dokumenti përfshin një diskutim të shkurtër për mekanizmat e nivelit qendror për zbatimin e Planit të Veprimit, pasuar nga komentet për progresin prezantuar sipas sektorëve dhe objektivave të Planit të Veprimit, një konkluzion, si dhe pjesë finale ku prezantohen rekomandimet.

2. MEKANIZMAT E NIVELIT QENDROR PËR IMPLEMENTIMIN E PLANIT TË VEPRIMIT

Plani i Veprimit thekson rolin thelbësor të institucioneve të nivelit qendror në zbatimin e masave që kanë për cak promovimin e integritit të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës dhe u cakton role specifike ministrive të caktuara në sektorët kyç sipas kompetencave përkatëse, krahas atyre të komunave të Kosovës.

Derisa zbatimi ditor i Planit të Veprimit do të kryhet nga “ministritë e linjës” agjencitë ekzekutive dhe komunat, në bashkëpunim me partnerët lokalë dhe ndërkombëtarë¹³, dy mekanizma kryesorë kanë detyrën e mbikëqyrjes dhe bashkërendimit: Grupi Teknik i Planit të Veprimit (në tekstin e mëtejme “Grupi i Punës”) dhe Komisioni Drejtues Ndërinstitucional (në tekstin e mëtejme “Komisioni Drejtues”).

12 Gjatë kësaj kohe, ekipet e OSBE-së në terren kanë kryer intervista shtesë me një numër homologësh lokalë, duke përfshirë këtu zyrtarë komunalë, përfaqësues të komuniteteve dhe udhëheqës të fshatrave, organizata joqeveritare lokale dhe të tjera, ku është parë si relevante. Intervistat janë kryer në komuna anembanë Kosovës dhe përshinin drejtorë të departamenteve, zyrtarë rajonalë të punësisimit, drejtorë të shkollave fillore dhe të mesme të ulëta, punonjës të zyrave komunale për kthim dhe komunitete, punonjës të njësive komunale për të drejta të njeriut, zëvendëskryetarë të komunave për komunitete dhe kryesues të komiteteve për komunitete. Në nivel qendror, mes tjerash, OSBE-ja pati diskutime dhe mbajti intervista me kryesuesin e Zyrës këshillëdhënëse për qeverisje të mirë, Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Ministrinë për Komunitete dhe Kthim, Ministrinë e Shëndetësisë dhe Policinë e Kosovës për tema të ndryshme me rëndësi për zbatimin e Planit të Veprimit.

13 Artikulli i përgjegjësive siç është paraparë në Planin e Veprimit, faqe 12.

Grupi i Punës¹⁴ harmonizon dhe bashkërendon investimet qeveritare dhe të donatorëve, zhvillon politika dhe rekomandime, këshillon mbi prioritetet financuese, si dhe është përgjegjës për bashkërendimin dhe komunikimin mes hisedarëve relevantë dhe për monitorimin e progresit të monitorimit. Kryesuar nga kryesuesi i ZKQM dhe e përkrahur me administratën e kësaj zyre, Grupi i Punës përfshinë përfaqësues të ministrive të ndryshme dhe akterë të jashtëm relevantë¹⁵. Plani i Veprimit përcakton që Grupi i Punës duhet të takohet së paku katër herë në vjet dhe të publikojë raporte të progresit çdo tre muaj, si dhe raporte gjatshëmujore dhe vjetore që duhet të aprovohen nga Komisioni Drejtues.

Komisioni Drejtues¹⁶ është organ politik me përfaqësim të gjerë e të lartë institucional, kryesuar nga Zëvendëskryeministri. Termat e referencës për Komisionin Drejtues, të hartuara nga ZKQM, sugjerojnë që Komisioni të takohet së paku dy herë në vjet. Roli i Komisionit është të lehtësojë dialogun dhe bashkëpunimin ndërmjet sektorit joqeveritar dhe qeverisë në diskutimet dhe zbatimin e aktiviteteve të Planit të Veprimit, t'i miratojë raportet e zbatimit dhe të mbikëqyrë rishikimet e propozuara të Planit të Veprimit, të asistojë me bashkërendimin e procesit të politikave publike, të sigurojë që nevojat e Planit të Veprimit janë përmbushur nga buxheti i Kosovës dhe të asistojë në lobim për resurse shtesë.

Në përgjithësi, duket se dobësitë në funksionimin e këtyre aranzhimeve institucionale kanë qenë faktor që kanë kufizuar progresin në zbatimin e Planit të Veprimit.

Siç është theksuar në raportin e shqyrtimit të OSBE-së të vitit 2011¹⁷, themelimi relativisht i vonshëm të Grupit të Punës dhe Komisionit Drejtues (në gjysmë e dytë të vitit 2010, mbi gjathtë muaj pas miratimit të Planit të Veprimit, dhe 18 muaj pas miratimit të Strategjisë) kishte ndikim negativ në zbatim që në fillim. Dështimi i Grupit të Punës dhe Komisionit Drejtues për t'u takuar rregullisht gjithashtu duket të jetë pengesë për bashkërendimin dhe punën e suksesshme ndërqeveritare në zbatimin e Planit të Veprimit. Grupi i Punës është takuar gjathtë herë që nga themelimi në gjysmën e dytë të 2010¹⁸, ndonëse Plani i Veprimit parasheh së paku katër takime në vjet. Sipas informacioneve në dispozicion të OSBE-së, Komisioni Drejtues nuk është takuar që nga muaji maj 2011, kur u takua para konferencës së parë të nivelit të lartë për shqyrtim të Planit të Veprimit¹⁹.

14 Roli dhe përgjegjësitë e Grupit të Punës parashihen në Planin e Veprimit, faqe 12-14.

15 Grupi i Punës gjithashtu përfshin përfaqësues të Zyrës për Çështje të Komuniteteve, Ministrisë për Komunitete dhe Kthim, Agjencisë për Bashkërendim të Zhvillimit dhe Integritime Evropiane (tani Ministrisë për Integritime Evropiane), Agjencisë për Barazi Gjinore, Ministrisë për Arsim, Shkencë dhe Teknologji, Ministrisë së Punës dhe Mirëqenie Sociale, Ministrisë së Shëndetësisë, si dhe donatorëve të jashtëm.

16 Plani i Veprimit definon përbërjen e anëtarëve të Komisionit Drejtues me njëmbëdhjetë anëtarë: Zëvendëskryeministri (Kryesuesi), ministri për arsim, shkencë dhe teknologji, ministri për mjedis dhe planifikim hapësinor, ministri i shëndetësisë, kryesuesi i ZKQM-së (i cili ka gjithashtu detyrën e Zëvendëskryesuesit të Komisionit), drejtorit të zyrës për çështje të komuniteteve, një anëtar nga këshilli këshillëdhënës për komunitete (që duhet të caktohet nga këshilli, Ombudspersoni, dhe një përfaqësues nga komuniteti i romëve, nga komuniteti i ashkalive dhe një nga komuniteti i egjiptianëve të Kosovës. Roli dhe përgjegjësitë e Komisionit janë të përvijuara në Planin e Veprimit, faqe 14-15. Shih gjithashtu vendimin e qeverisë nr. 8/126 për përbërjen e Komisionit, 26 maj 2010.

17 Shih Raporti i OSBE Implementimi i Planit të Veprimit të Strategjisë për Integritimin e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptian në Kosovë (Maj 2011), <http://www.osce.org/kosovo/77413> (qasur më 24 gusht 2012).

18 Bazuar në informacionet në dispozicion të OSBE-së, Grupi i Punës ka mbajtur gjithsej gjathtë takime: më 23 korrik 2010, më 8 tetor 2010, më 29 mars 2011, më 13 shtator 2011, më 25 nëntor 2011 dhe më 4 maj 2012.

19 Takimi i fundit i Komisionit Drejtues u mbajt më 4 maj 2011.

Veç kësaj, duket se burimet e kufizuara brenda Grupit të Punës kanë qenë faktor në dështimin për përmbushje të kërkesës për raportim të progresit të Planit të Veprimit²⁰ dhe diskutimi gjatë konferencës për shqyrtim KE - Qeveria e Kosovës në muajin maj 2011, vuri në pah mungesën e kapaciteteve për monitorim dhe hartim të raporteve si sfidë të veçantë, të kombinuar me bashkëpunim të dobët institucional dhe mbledhje të kufizuar të të dhënave dhe praktikës së përpunimit²¹. Prandaj, siç u tha më lartë, OSBE-ja siguroi përkrahje për ngritje të kapaciteteve për të asistuar në përmbushjen e këtyre nevojave, por duke avokuar njëkohësisht investim të vazhdueshëm në kapacitete të punonjësve dhe prioritizimin e këtyre nevojave, si dhe ndarjes së resurseve të nevojshme për monitorim efektiv të zbatimit të Planit të Veprimit. Veç kësaj, vlen të theksohet se, në përgjithësi, të dhënat e mbledhura nga institucionet e Kosovës zakonisht nuk janë të ndara sipas etnisë, gjuhës apo besimit, dhe gati në të gjitha rastet nuk ekziston bazë e të dhënave të informacioneve të ndara relevante për sektorët kyç të identifikuar nga Strategjia. Kjo parandalon mbledhjen dhe analizimin e informacioneve statistikore që do të ishin shumë të dobishme për zbatimin dhe monitorimin e Planit të Veprimit.

Komente shtesë për mekanizmat institucionalë të Planit të Veprimit do të përfshinin shënimin që, në përgjithësi, është parë vetëm bashkëpunim dhe bashkërendim i kufizuar në mes të institucioneve të nivelit lokal dhe atij qendror dhe se duket që ka pasur komunikim të pakët me shoqërinë civile të romëve, ashkalive dhe egjiptianëve të Kosovës për nevojat specifike dhe masat dhe zgjidhjet e synuara. Në fund, por po ashtu e rëndësishme, ndarjes së resurseve financiare duket se nuk i është dhënë prioritet sa duhet. Plani i Veprimit përfshinte projeksione financiare, që në total ishin 20 milion euro për periudhën zbatuese 2009–2015. Ndonëse ishte njoftuar për alokim të gati 3 milion eurove për vitin 2012²², është e paqartë se sa nga ky buxhet është shpenzuar në aktivitete relevante dhe nëse do të bëhen zotime të vazhdueshme financiare që do të zbatohen gjatë periudhës së ardhshme.

Në përgjithësi, duhet se vullneti i kufizuar politik është duke e penguar progresin në zbatimin e Planit të Veprimit. Niveli i ultë i aktiviteteve të organeve përgjegjëse për bashkërendim dhe promovim ndikon direkt në zbatimin e arritur në sektorë të caktuar nga akterët qendrorë dhe lokalë dhe mungesa e monitorimit dhe raportimit të rregullt dhe substancial pengon identifikimin e qartë të arritjeve, nevojave dhe prioritetëve.

---

20 Me mandat për të përgatitur raporte tremujore dhe gjashtëmujore, Grupi i Punës ka publikuar raportin e tij të parë dhe të vetëm për zbatimin e Planit të Veprimit menjëherë para konferencës shqyrtuese të majit 2011. Në kohën e shkrimit të këtij dokumenti (gusht 2012), një raport i dytë vjetor i progresit ishte duke u përgatitur.

21 Shih për shembull dokumentin nga konferenca të prezantuar nga kryesuesi i ZKQM-së, në Konferencën e KE-Qeverisë së Kosovës, “BE-ja dhe përfshirja e romëve, ashkalive dhe egjiptianëve – Një rrugë përpara për Kosovën”, 11 maj 2011.

22 Gjatë diskutimeve në një tryezë të rrumbullakët të titulluar “ Kosova, BE-ja dhe integrimi i romëve, ashkalive dhe egjiptianëve – Arritjet, mangësitë dhe rruga përpara”, organizuar nga Zyra e Bashkimit Evropian në Kosovë dhe Fondacioni Kosovar për Shoqëri të Hapur më 25 maj 2012 në Prishtinë/Priština, Kryesuesi i ZKQM në kuadër të ZKM-së, njoftoi për zotimet vijuese buxhetore për Strategjinë dhe Planin e Veprimit për vitin 2012: Ministria për Punë dhe Mirëqenie Sociale rreth 2 milion euro; Ministria për Komunitete dhe Kthim 400,000 euro; Ministria për Shëndetësi 93,000 euro; Ministria për Kulturë, Rini dhe Sport 67,000 euro; Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë 100,000 euro; Ministria e Administrimit të Pushteti Lokal 90,000 euro; ZKM 30,000 euro.

3. SEKTORËT TEMATIKË

Informatat monitoruese të OSBE-së dhe gjetjet gjegjëse për zbatimin e planit të veprimit paraqiten më poshtë në përputhje me nëntë sektorët e planit të veprimit. Kurdoherë që është e mundshme, informata dhe komentet lidhen me qëllimin gjegjës të sektorit në planin e veprimit; kur informata të kufizuara janë në dispozicion apo kur diskutohen tema të ndërthurura, atëherë qëllimet vendosen së bashku në një grup në paraqitjen e materialit.

a. Arsimi

Fëmijët romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës kanë nivel të ulët të regjistrimit në shkollë dhe/ose shkallë të ulët të vijimit, si dhe janë të prekur nga nivelet e larta të braktisjes së shkollës posaçërisht ndër vajzat dhe regjistrim të vonuar në shkollë pas regjistrimit fillestar zakonisht në moshën gjashtëvjeçare. Disa faktorë i kanë kontribuar kësaj gjendjeje, duke përfshirë nivelin e lartë të varfërisë së skajshme ndër tri komunitetet, nivelet e ulëta të arsimit dhe vetëdijesimit të ulët për rëndësinë e arsimit ndër tri komunitetet, tensionet ndëretnike, ngacmimi dhe diskriminimi në shkolla, mungesa e arsimitarëve me prejardhje romë, ashkallike dhe egjiptiane.²³ Ndonëse monitorimi nga ana e OSBE-së tregon probleme serioze të vazhdueshme në këtë sektor, gjithashtu ka dëshmi të disa shembujve pozitiv të institucioneve që adresojnë çështjet shqetësuese – edhe pse shpeshherë pas angazhimit të shoqërisë civile a bashkësisë ndërkombëtare për çështje e veçanta.

Objektivi 1: Përmirësimi i konsiderueshëm i pjesëmarrjes në sistemin arsimor dhe i cilësisë së arsimit për pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptianë

Rastet e hapave që janë ndërmarr për të adresuar problemet përfshijnë shembujt e punës së bashkërenduar për mungesë dhe regjistrim të vonuar në qytetin e Fushë Kosovës/Kosovo Polje. Këto probleme u zgjidhën në mënyrë të suksesshme për 53 fëmijë romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës, të cilët u regjistruan në vitin shkollor 2011–2012 në shkollën shumetnike “Selman Riza”, pas ndërhyrjes së shoqërisë civile dhe ndihmës së ofruar nga komuna dhe Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT).²⁴ Ndonëse janë vërejtur nismat e atypëratyshme nga pesë komuna për të ndihmuar shtimin e vijimit të shkollës nga romët, ashkallitë dhe egjiptianët e Kosovës²⁵, OSBE-ja në përgjithësi nuk është

23 Shih Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit, botimi i tretë (korrik 2012), faqet 24–28. <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).

24 Partneriteti i Ideve (Ideas Partnership), një organizatë joqeveritare në Kosovë, identifikoi dështimin për ta kaluar testin e regjistrimit si një pengesë për pranim në sistemin arsimor: prandaj kjo OJQ u ofroi fëmijëve orë mësimi intensive, duke u mundësuar atyre kalimin e testit dhe vijimin në shkollë që nga fillimi i vitit shkollor 2011–2012. Nga 53 fëmijë që vijuan orët e mësimi të ofruara nga OJQ-ja, 42 tani vijojnë rregullisht shkollën. Shih Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit, botimi i tretë (korrik 2012), faqe 7. <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).

25 Për shembull, në komunën Ferizaj/Uroševac, Zyra Komunale për Komunitete dhe Kthim bashkëpunoi me OSBE-ën dhe një organizatë joqeveritare vendase, Qendrën e Komunitetit Ashkali, për të shpërndarë tekste shkollore për fëmijët romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës të cilët vijojnë shkollën e mesme. Në Podujevë/Podujevo, komuna ofron orë mësimi shkrim e këndim për pjesëtarët e komunitetit ashkali të Kosovës, si dhe pranon regjistrimin në shkollë të fëmijëve që kthehen pa dokumentet e nevojshme të regjistrimit civil. Nisma të ngjashme u ndërmorën nga komunat Gjakovë/Đakovica, Pejë/Peć dhe Prizren. Shih Raportin e OSBE-

në dijeni për çfarëdo përdorimi sistematik a të përhapur të orëve mësimore “plotësuese” apo intensive që synojnë të ndihmojnë pjesëmarrjen e fëmijëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptianë në sistemin arsimor. Një aspekt pozitiv është se puna e ndërmjetësuesve të komunitetit në disa komuna ka kontribuar në vijimin e shtuar të shkollës, përmes zbatimit të nismave të ndjeshme ndaj kulturës dhe përmes fuqizimit të lidhjeve ndërmjet këtyre tri komuniteteve dhe institucioneve (për më shumë hollësi mbi rolin e ndërmjetësve, shih Qëllimin 3 më poshtë).

Në lidhje me ndërtimin e kapaciteteve posaçërisht për arsimtarët ndër tri komunitetet, ndonëse plani i veprimit angazhohet për përfshirjen e edukatorëve romë, shkali dhe egjiptianë të Kosovës dhe të asistentëve të tyre në nivelin parafillor dhe parashkollor, OSBE-ja nuk është në dijeni për çfarëdo përpjekje të vazhdueshme gjithëpërfshirëse për të zhvilluar kapacitete të tilla në tërë Kosovën.²⁶

Objektivi 2: Parandalimi i diskriminimit dhe segregimit në sistemin arsimor

Përkitazi me problemet e diskriminimit dhe segregimit në sistemin arsimor, ndonëse plani i veprimit angazhon institucionet që të kryejnë analiza dhe një varg të veprimeve, MASHT nuk ka identifikuar ekzistimin e kësaj lloji problemesh në Kosovë.²⁷ Në bazë të kësaj, nga Ministria nuk është ndërmarr asnjë analizë e veçantë e legjislacionit gjegjësisht a masave korrigjuese.

Megjithatë, dy shembuj pozitivë të veprimit dhe bashkëpunimit institucional u shënuan në tetor të vitit 2011: u shpërbënë orët e mësimi etnike të identifikuar në Ferizaj/Uroševac dhe Gjakovë/Đakovica dhe u integruan në orët e tjera të mësimi pas ndërhyrjes së aktorëve, duke përfshirë zyrtarët komunalë, MASHT-in dhe bashkësinë ndërkombëtare (edhe OSBE).²⁸

Një projekt i OSBE-së i zbatuar në vitin 2011 (i ngjashëm me atë që është në zbatim e sipër në vitin 2012) kishte si cak luftimin e stereotipave të komunitetit në shkolla dhe shtoi njohuritë e arsimtarëve për shumëllojshmërinë kulturore, gjuhësore dhe etnike.²⁹ Ndër rezultatet e tij, projekti theksoi që ekziston një kërkesë e madhe për organizimin e trajnimeve

---

së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit, botimi i tretë (korrik 2012), faqe 10. <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).

26 Megjithatë ekzistojnë disa nisma ndërkombëtare. Për shembull, në kuadër të një projekti të financuar nga një organizatë joqeveritare, Swiss Caritas, katër pjesëtarë të komunitetit romë u trajnuan për mësues për arsimin parashkollor. Mësuesit, të cilët aktualisht punojnë në një institucion parashkollor në Prizren, janë në pritje të akreditimit të diplomave të tyre.

27 Gjatë një takimi të mbajtur me MASHT në janar të vitit 2012, zyrtarët deklaruan se nuk ka segregim në arsimin në Kosovë.

28 Në fillim të vitit aktual shkollor, në shkollën fillore “Tefik Çanga” në Ferizaj/Uroševac u themelua një klasë e parë etnike që përbëhej vetëm nga nxënësit ashkali. Klasa u shpërbë në tetor të vitit 2011 pasi që OSBE ndërhyri tek drejtori i shkollës dhe drejtorja për arsim në komunë, dhe nxënësit u integruan në klasat e tjera. Në rastin e dytë, një klasë etnike e përbërë nga nxënësit egjiptianë u themelua në shkollën “Mustafa Bakija” në Gjakovë/Đakovica. Edhe kjo klasë u shpërbë dhe u integrua me klasat e tjera në tetor të vitit 2011, pas ndërhyrjes së ZKKK-së, inspektoratit të arsimit dhe MASHT-it, si dhe OSBE-së dhe aktorëve të tjerë ndërkombëtarë dhe pasi që çështja u diskutua në komitetin lokal për komunitetet dhe Këshillin Konsultativ për Komunitetet. Në të dyja këto raste, monitorimi i fundit nga OSBE-ja vërtetoi se fëmijët e prekur ashkali dhe egjiptianë të Kosovës vazhdojnë të vijojnë klasat e tjera.

29 Në këtë projekt janë trajnuar 42 arsimtarë nga rajonet e Gjilanit/Gnjilane dhe Prishtinës/Priština në vitin 2011 dhe 40 arsimtarë tjerë nga rajonet e Pejës/Peć dhe Prizrenit në vitin 2012 për përdorimin e qasjeve të përqendruar në nxënësit, metodologjive pjesëmarrëse dhe përfshirëse në klasat e tyre, duke promovuar tolerancën dhe mirëkuptimin ndërmjet komuniteteve dhe pranimin e dallimeve të njëri-tjetrit.

të tilla, dhe për të gjetur një zgjidhje për ata arsimtarë të cilët nuk mund të marrin pjesë. Një projekt tjetër i OSBE-së që u zbatua në vitin 2012 kishte për cak njohuritë e personelit arsimor komunal dhe njohjes së segregimit në shkolla.³⁰ Për fat të keq, duket se deri më tani, MASHT nuk ofron çfarëdo trajnim sistematik a të rregullt të arsimtarëve për tema të tilla si të drejtat e njeriut, kundër diskriminimit, tolerancës, etj, dhe personeli arsimor dhe nxënësit përfitojnë nga këto trajnime vetëm në baza të rastësishme dhe të atypëratyshme, pra kur ato ofrohen nga organizatat ndërkombëtare dhe organizatat lokale joqeveritare.

Objektivi 3: Bashkëpunimi cilësor dhe efikas ndërmjet institucioneve dhe organizatave gjegjëse drejt arsimimit të pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptianë

Hulumtimet e kryera nga OSBE-ja nënvizojnë problemet me braktisjen e shkollës dhe mosvijimin dhe paraqesin një mungesë të konsiderueshme të dhënave të besueshme zyrtare përkitazi me braktisjen e shkollave në tërë Kosovën.³¹ Korniza ligjore dhe e politikave e Kosovës është gjerësisht në përputhje me standardet ndërkombëtare për të drejtën e njeriut për arsim dhe me masat e veçanta të përkohshme për luftimin e braktisjes dhe përmirësimit të vijimit ndër grupet e cenueshme. Megjithatë sistemet e krijuara për vlerësimin dhe mbikëqyrjen e vijimit janë problematike dhe nuk furnizojnë të dhëna cilësore arsimore të zbërthyer që do të nevojiteshin për vendimet mbi politikat. Në hulumtim e saj, OSBE-ja gjeti që të statistikave zyrtare japin të dhëna të pasigurta dhe paplota për braktisjen e shkollës për shkak të papërshtatshmërisë dhe pasigurisë së metodave të mbikëqyrjes dhe mbledhjes së të dhënave nga MASHT dhe institucionet komunale, si dhe për shkak të shënimeve të mbajtura në nivel të shkollës (p.sh., 37 për qind e shkollave të anketuara ose nuk mbikëqyrin braktisjen e shkollës, ose pohojnë se nuk ka pasur braktisjes të shkollës gjatë tre viteve të kaluara). Mungesa e informatave për vijimin dhe braktisjen e shkollës nga të gjitha komunitetet, parandalon krijimin e një pasqyre më të qartë për sfidat e veçanta dhe nevojave të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës.

Megjithatë nxjerrja e dy udhëzimeve të reja administrative nga MASHT në fund të vitit 2011 do të duhej të ndihmonte në përmirësimin e gjendjes dhe në bashkimin e shënimeve.³² E para ka të bëjë me mbledhjen e të dhënave statistikore për regjistrimin në shkollë dhe e dyta ka të bëjë me mbajtjen e shënimeve shkollore. Të dyja UA plotësojnë njëra-tjetrën dhe do të duhej të çonin në përdorimin e qëndrueshëm dhe lidhjen e një mjete fizik të përcjelljes (ditarit të klasës, librit amë, etj) dhe bazës elektronike të dhënave që do të jenë në gjendje të sigurojë të dhëna të hollësishme për moshën, gjininë, etninë, gjuhën amtare, largësinë e udhëtimit deri në shkollë të nxënësit, si dhe do të përfshijë rubrika të veçanta për vijimin në shkollë dhe braktisjen (“lënien”).

Një hap i rëndësishëm pozitiv që duhet theksuar ishte miratimi i një UA-je³³ nga ana e

30 Ky projekt i OSBE-së aktualisht po zbatohet në tërë Kosovën dhe deri më tani prej tij kanë përfituar 175 personel arsimor.

31 Gjatë një mbledhjeje të mbajtur në janar të vitit 2012, MASHT tha se shkalla e braktisjes së shkollës për vitin 2008-2009 ishte 0.65 për qind dhe për vitin 2009-2010 ishte 0.62 për qind.

32 UA nr. 09/2011 “Për mbledhjen dhe raportimin e të dhënave statistikore nga shkollat dhe institucionet parashkollore në arsimin parauniversitar duke përdorur sistemin për menaxhimin e informatave në arsim”, në dispozicion në http://www.masht-gov.net/advCms/documents/09_UA.pdf, dhe UA 15/2011 “Për dokumentacionin shkollor parauniversitar”, në dispozicion në http://www.masht-gov.net/advCms/documents/15_UA.pdf, të dyja të nxjerra më 30 dhjetor 2011 (qasur më 24 gusht 2012).

33 UA nr. 07/2011 për “Krijimi dhe fuqizimin e ekipeve për parandalimin dhe reagimin ndaj braktisjes dhe mosregjistrimit në arsimin e obliguar”, 14 tetor 2011, në dispozicion në <http://www.masht->

MASHT-it më 14 tetor 2011 me qëllim të luftimit të çështjeve të braktisjes së shkollës dhe regjistrimit, duke themeluar Ekipet për Parandalim dhe Reagim ndaj Braktisjes dhe Mosregjistrimit (EPRBM) në nivel komuna dhe atë shkollor. Ndonëse nuk i referohet drejtpërdrejt komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës, ky UA i ri rregullon masat që duhet ndërmarr në nivel komunal për të promovuar qasjen e papenguar dhe të lehtësuar në arsim për të gjitha komunitetet, duke përfshirë ato më të cenueshmet. Megjithatë, duket se ky udhëzimi po zbatohet pjesë-pjesë. Një vlerësim më i fundit i OSBE-së zbuloi që asnjë prej komunave në rajonet e Prizreni, Gjilani/Gnjilane dhe Mitrovicës/Mitrovica nuk kishin themeluar ekipet e tilla, ndërsa në rajonet e Prishtinës/Priština dhe Pejës/Peć ka të dhëna kontradiktore për ekzistimin dhe funksionimin e tyre.³⁴ Veprimtaritë e rregullta të monitorimit të OSBE-së tregojnë që pengesa kryesore për themelimin e EPRBM në tërë Kosovën është ajo se më shumë se 90 për qind e të anketuarve deklaruan se nuk janë në dijeni të UA gjegjëse dhe se asnjëra komunë nuk ka siguruar fonde për zbatimin e hapave të ndërlidhur për vitin 2012³⁵.

Në komunën e Ferizajt/Uroševac u shënuan hapa të tjerë pozitiv për të zgjidhur problemet me vijimin e shkollës së fëmijëve romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovë, ku veprimtari të ndryshme - duke përfshirë tryezat e rrumbullakëta me prindërit dhe fëmijët – u ndërmorën nga ZKKK-ja, OJQ-të lokale dhe agjencitë ndërkombëtare.³⁶ Vëmendja e bashkësisë ndërkombëtare është përqendruar po ashtu në çështjen e braktisjes në tërë Kosovën dhe aktualisht dy grupe punuese jozyrtare po organizohen nga OJQ-të ndërkombëtare³⁷ në komunën e Fushë Kosovës/Kosovo Polje.

Roli i ndërmjetësuesve të komunitetit në disa komuna duket se gjithashtu ka shtuar vijimin e shkollës përmes zbatimit të nismave të ndjeshme ndaj kulturës, si dhe nëpërmjet sigurimit të një lidhjeje ndërmjet tri komuniteteve dhe institucioneve. Që nga viti 2010, OSBE-ka ka mbështetur një nismë për të trajnuar dhe angazhuar ndërmjetësuesit e komunitetit në nëntë komuna, duke parë rezultate të konsiderueshme përkitazi me pjesëmarrjen në shkollë të fëmijëve romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës.³⁸ Për shembull, në fund të vitit shkollor 2010/2011 këta ndërmjetësues organizuan një fushatë derë me derë për regjistrimin e fëmijëve në klasën e parë, identifikuan ata të cilët kishin braktisur shkollën dhe ngritën

---

gov.net/advCms/documents/UA_BRAKTISJA_E_SHKOLLES_SERBISHT_dhe_ANGNISHT_.pdf (qasur më 24 gusht 2012).

- 34 Drejtori i shkollës fillore “Selman Riza” në komunën e Fushë Kosovës/Kosovo Polje deklaroi që EPRBM janë themeluar në nivel shkollor, ndonëse nuk ishte në gjendje që të paraqiste asnjë dokument në mbështetje të kësaj deklaratë. Ngjashëm, në rajonin e Pejës/Peć OSBE-ja u njoftua nga drejtori i drejtorisë komunale për arsim që një EPRBM ishte themeluar në komunën e Deçanit/Deçane, kurse ZKKK-ja, Njësia Komunale për të Drejtat e Njeriut, përfaqësuesi romë i Kosovës në komitetin për komunitete dhe drejtori i shkollës “Rexhep Kadrijaj” nuk ishin në gjendje që ta vërtetonin këtë informatë. Për më tepër, në të njëjtin rajon, në komunën e Gjakovës/Đakovica vetëm drejtorja komunale për arsim vërtetoi se një EPRBM ishte themeluar, ndërsa ZKKK-ja, Njësia Komunale për të Drejtat e Njeriut dhe drejtori i shkollës “Zef Lush Marku” nuk ishin në dijeni të kësaj.
- 35 Brenda kornizës së një projekti të planifikuar të OSBE-së, do të ndërmerret ndërtimi i kapaciteteve për të mbështetur një komunë të përzgjedhur (ku niveli i braktisjes së shkollës është shqetësues) për të hartuar termat e referencës për EPRBM, e cila më pas do të përkrahët për themelimin dhe funksionimin efikas të EPRBM. Në mënyrë të ngjashme, Agjencia Gjermane për Bashkëpunim Ndërkombëtar aktualisht po ndihmon gjashtë komuna të përzgjedhura (Prizren, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Klinë/Klina, Gjilan/Gnjilane, Kaçanik/Kaçanik dhe Prishtinë/Priština) për themelimin e EPRBM-ve.
- 36 Shih Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit, botimi i tretë (korrik 2012), faqet 10 dhe faqe 27. <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).
- 37 Qendra Evropiane për Çështje të Pakicave në Kosovë dhe Terre des Hommes.
- 38 Kjo nismë e OSBE-së plotëson projektin “Interkulturalizmi dhe procesi i Bolonjës” që zbatohet nga Këshilli i Evropës në bashkëpunim me MASHT dhe që bashkëfinancohet nga KE.

vetëdijesimin e prindërve për rëndësinë e regjistrimit me kohë. Si pasojë e këtyre veprimtarive, më shumë se 100 fëmijë nga tri komunitetet, të cilët më herët kishin braktisur shkollën, u regjistruan sërish dhe tani rregullisht vijnë orët e mësimi.³⁹ Ndërmjetësuesit e shkollës vazhdojnë që të ofrojnë ndihmë praktike për regjistrim në shkollë, mbikëqyrin vijimin në shkollë dhe braktisjen, si dhe ndërgjegjësimin e fëmijëve dhe prindërve për rëndësinë e arsimit. Roli i këtyre ndërmjetësuesve po pranohet nga Qeveria, e cila ndërmarr lëvizje për të marrë përsipër përgjegjësinë për trajnimin e tyre të vazhdueshëm, certifikimin dhe përdorimin e ardhshëm për të përmirësuar pjesëmarrjen në arsim.⁴⁰

Objektivi 4: Ndërgjegjësimi i komuniteteve dhe hisedarëve për të mbështetur arsimimin e pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptianë

Raporti i OSBE-së *për komunitetet joshumicë në kuadër të sistemeve të arsimit fillor dhe të mesëm*⁴¹, i botuar në vitin 2009, rishikoi gjendjen në lidhje me arsimin ndër-kulturor⁴² në Kosovë dhe arriti në konstatimin se plan-programet e ndara në Kosovë përmbushin nevojat kulturore të arsimimit të komuniteteve të veçanta gjer në një shkallë por se dështojnë në promovimin e respektit të ndërsjellët, mirëkuptimit, tolerancës dhe arsimimit ndër-kulturor.

Kurrikula ekzistuese e Kosovës dhe tekstet shkollore pasqyrojnë në mënyrë të pamjaftueshme historitë e veçanta, kulturat dhe tiparet e tjera të të gjitha komuniteteve brenda Kosovës. Nxënësit e shkollave fillore dhe të mesme mësojnë vetëm njohuri themelore dhe të përgjithshme në lidhje me komunitetet e tjera nga orët e mësimi të edukatës qytetare dhe tekstet shkollore. Vetëm në disa shkolla⁴³ përqendrohen në shumëllojshmërinë kulturore, tolerancën, mosdiskriminimin dhe të drejtat e njeriut si pjesë e këtyre orëve të mësimi (shih Qëllimin 1 më sipër). Në gusht të vitit 2011, MASHT miratoi një Kornizë të re të Kurrikulës dhe tani duhet të fillojë hartimin e kurrikulës së lëndëve.⁴⁴ Kurdoherë që miratohet dhe

---

39 Me financimin e OSBE-së, projekti po zbatohet nga OJQ-ja Balkan Sunflowers me qëllim të përmirësimit të ndërmjetësuesve romë, ashkali dhe egjiptianë. Ndërmjetësuesit janë të angazhuar në Ferizaj/Uroševac, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Gjakovë/Đakovica, Gračanica/Gračanicë, Lipjan/Lipljane, Obiliq/Obilić, Pejë/Peć, Prizren dhe Shtime/Štimlje.

40 Duke filluar nga viti 2014, pritet që institucionet e Kosovës ta marrin përsipër përgjegjësinë financiare për ndërmjetësuesit e shkollës. Me qëllim të lehtësimit të certifikimit të ndërmjetësuesve të shkollës, dhe me mbështetjen e OSBE-së, një program i avancuar i trajnimit u krijua dhe u certifikua nga MASHT. Trajnimi do të mbahet në mes të gushtit dhe nëntorit të vitit 2012. Pas përfundimit të trajnimit e në bashkëpunim me MASHT, në nëntor të vitit 2012 do të organizohet një konferencë përmbyllëse e certifikimit.

41 Shih Raportin e OSBE-së për komunitetet joshumicë në kuadër të sistemeve të arsimit fillor dhe të mesëm (prill 2009), <http://www.osce.org/kosovo/36978> (qasur më 24 gusht 2012).

42 “Arsimimi interkulturore synon theksimin e ruajtjes së identitetit të çdo grupi, i shoqëruar nga pranimi i shumëllojshmërisë dhe tolerancës. Për këtë qëllim, arsimimi interkulturore kërkon që pakica dhe shumica të mësojnë për njëri-tjetrin, për karakteristikat e veçanta kulturore, për historitë e tyre gjegjëse dhe për vlerat e tolerancës dhe pluralizmit.” Seminari ndërkombëtar i Montrealit për Arsimimin Interkulturore dhe Shumëkulturore, 31 mars 2000, paragrafi 6, E/CN.4/Sub.2/AC.5/2000/WP.4, Komisioni i OKB-së për të Drejtat e Njeriut, nën-komisioni për promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, grupi punues për pakicat, seanca e gjashtë.

43 Për shembull, shkollat “Zekerija Rexha” dhe “Mustafa Bakija” në komunën e Gjakovës/Đakovica.

44 Korniza e re e kurrikulës u miratua nga MASHT më 29 gusht 2011, në dispozicion në <http://kkapk.armods.com/Portals/0/Korniza%20e%20Kurrikulës.pdf> (vetëm në gjuhën shqipe, qasur më 24 gusht 2012).

zbatohet, korniza e kurrikulës do të fus qasje të reja në arsim që do t'i kushtojnë vëmendje, ndër të tjera tema, identitetit dhe mirëkuptimit interkulturore.⁴⁵

Fëmijët romë të Kosovës përballen me pengesa serioze në qasjen në arsim në gjuhën e tyre amtare – rome. Shumë fëmijë romë vijojnë institucionet arsimore me kurrikulës serbe, ku kanë qasje në arsimin në gjuhën serbe por edhe ku qasja e tyre në arsimin në gjuhën amtare është e kufizuar.⁴⁶ Kurrikula e Kosovës që mbulon gjuhën rome dhe kulturën dhe historinë rome për klasat 2-9 të shkollës fillore u miratua nga MASHT në qershor të vitit 2010⁴⁷, ndonëse ende nuk ka tekste shkollore dhe mësimdhënës të trajnuar. Përkundër kësaj, në fillim të vitit shkollor 2011/2012 u nis një pilot projekt në tri shkolla fillore në qytetin e Prizrenit. Në mes të tetorit të vitit 2011 dhe qershorit të vitit 2012, në përgjithësi 41 nxënës romë të Kosovës nga klasa e dytë e këtyre dy shkollave vijuan dy orë mësimi të gjuhës rome për çdo javë.⁴⁸

Siç është paraqitur në *Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit i vitit 2012*⁴⁹, shkalla e ndërveprimit ndërmjet nxënësve dhe mësimdhënësve nga komunitetet është e kufizuar dhe në disa komuna ndërveprimi i tillë është i paqenë.⁵⁰ Në komunat e tjera, veprimtaritë për të shtuar ndërveprimin ndodhin kryesisht jashtë plan-programit dhe kryesisht nisen dhe organizohen nga OJQ-të ndërkombëtare dhe vendase, organizatat ndërkombëtare dhe shoqëria civile. Për më tepër, ato zakonisht janë më shumë të projektuara për të shënuar ndonjë festë ndërkombëtare a vendase sesa për të ofruar mundësi ndërveprimi për nxënësit nga komunitetet e ndryshme. Shkollat dhe hisedarët komunalë rrallëherë tregojnë ndonjë nismë për të ndërmarrë veprimtari të tilla dhe kryesisht mbështeten në përpjekjet individuale të punonjësve komunalë për të promovuar dialogun ndërmjet komuniteteve në mes të nxënësve.⁵¹

b. Punësimi dhe fuqizimi ekonomik

Mbrojtja dhe promovimi i të drejtave socio-ekonomike i të gjitha komuniteteve në Kosovë është një fushë ku mbetet shumë për të bërë. Në përgjithësi, shkalla e punësimit në Kosovë

---

45 MASHT njoftoi OSBE-ën që faza e konsultimit për hartimin e çfarëdo teksti të ri shkollor përfshin pjesëtarët e komunitetit gjegjës; shih *Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit*, botimi i tretë (korrik 2012), faqe 25. <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).

46 Shih *Raportin e OSBE-së për komunitetet joshumicë në kuadër të sistemeve të arsimit fillor dhe të mesëm* (prill 2009), faqe 5 <http://www.osce.org/kosovo/36978> (qasur më 24 gusht 2012).

47 UA nr. 07/2010, miratua më 21.06.2010, në dispozicion në http://www.masht-gov.net/advCms/documents/UA_7_plan_prog_gj_rome.pdf (qasur më 24 gusht 2012).

48 Të tri shkollat e përfshira, “Aziz Tolaj”, “Matii Logoreci” dhe “Lekë Dukagjini”, përfitojnë nga puna e një mësimdhënësi të vetëm romë i cili, pa ndonjë material a tekst shkollor të siguruar zyrtarisht, apo trajnim a pagë, po ofron këto orë mësimi të gjuhës rome; informatë e dhënë nga ekipet fushore të OSBE-së në gusht të vitit 2012 dhe po ashtu shih *Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit*, botimi i tretë (korrik 2012), faqe 25 <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).

49 Shih *Raportin e OSBE-së për vlerësimin e të drejtave të komunitetit*, botimi i tretë (korrik 2012) <http://www.osce.org/kosovo/92244> (qasur më 24 gusht 2012).

50 Për shembull, raporti theksoi nivelet minimale të ndërveprimit në këto komuna: Glllogoc/Glogovac, Gračanica/Graçanicë, Deçan/Deçane, Klinë/Klina, Leposaviç/Leposaviq, Skenderaj/Srbica, Zubin Potok dhe Zvečan/Zveçan.

51 Në Gjakovë/Đakovica, për shembull, ZKKK-ja në bashkëpunim me shkollën “Zef Lush Marku” në Brekoc/Brekovac organizoi një kamp rinor për komunitetet e ndryshme për të promovuar të drejtën e arsimit posaçërisht ndër komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë. Ngjashëm, në Prishtinë/Priştina drejtori dhe mësimdhënësit e shkollës “Elena Gjika” organizuan një ditë të shkollës ku përfshiheshin programet në gjuhën shqipe dhe atë turke.

mbetet e ulët, duke prekur posaçërisht romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët e Kosovës dhe komunitetet e tjera të cenueshme. Mungesa e mundësive të punësimit në përgjithësi, si në sektorin publik edhe atë privat, mbetet një sfidë e rëndësishme për arritjen e përparimit drejt integritimit të tria komuniteteve. Ia vlen që të theksohet se gratë dhe të rinjtë ndër tri komunitetet janë posaçërisht të prekur në këtë aspekt.

Objektivi 1: Shtimi i numrit të punëtorëve nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë në sektorin privat të ekonomisë dhe zbatimi i politikave fiskale-ekonomike aktive që promovojnë punësimin dhe vetëpunësimin

Objektivi 2: Inkurajimi, përgatitja dhe mbështetja e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptianë për përfshirjen e tyre në veprimtaritë bujqësore

Objektivi 3: Rritja e nivelit të punësimit të personave nga komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë përmes ndërmjetësit, trajnimit profesional dhe punësimit në punët publike

Në korrik të vitit 2011, ZKM shpalli një strategji trevjeçare për zhvillimin ekonomik.⁵² Megjithatë në dokument nuk theksohen komunitetet e veçanta brenda Kosovës e as nevojat e sfidat e veçanta me të cilat ballafaqohen komunitetet e caktuara, të tilla si romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët e Kosovës, si dhe nuk shtjellohet se si mund të krijohen mundësitë ekonomike për komunitetet e ndryshme apo se si mund të shfrytëzohen për të përmirësuar ekonominë. Për më tepër, në shkurt të vitit 2011 Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale (MPMS) miratoi një plan veprimi për zbatimin e strategjisë (2011–2013)⁵³ së saj sektoriale me qëllim të adresimit efikas të papunësisë dhe çështjeve të mirëqenies sociale, dhe ndër hapat e tjerë, paraqiti në hollësi politikat e krijimit të vendeve të punës dhe masat për tregun aktiv të punës. Megjithëkëtë në dokument nuk theksohen në mënyrë të veçantë komunitetet romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës apo komunitetet e tjera.

Në lidhje me kërkesën e planit të veprimit për të bërë disa vlerësime dhe grumbullim të të dhënave për punësimin dhe fuqizimin ekonomik të anëtarëve të tri komuniteteve (p.sh. për stimujt fiskalë, ekonominë joformale, regjistrimin tek zyrat e punësimit), nga informatat në dispozicion të OSBE-së, asnjë prej këtyre studimeve apo vlerësimeve nuk janë bërë. Kjo mungesë e informatave pengon edhe trajtimin e problemeve përmes masave të bashkërenduara dhe të orientuara mirë, etj.), por edhe vlerësimin e përparimit të arritur dhe rezultateve.

Në nivel lokal, *Raporti i vlerësimit të të drejtave të komuniteteve 2012* nga OSBE-ja ka vështruar nëse komunat ofrojnë trajnime profesionale apo përkrahje të orientuar për promovim të rekrutimit të komuniteteve që janë pakicë numerike në nivel komunal, në sektorin publik apo privat. Gjetjet zbulojnë se qysh prej fundit të vitit 2011, pak komuna kanë pasur iniciativa punësimi të orientuara kah tri komunitetet, shpesh me përkrahjen e MPMS-së apo donatorëve të jashtëm; megjithatë, iniciativat e tilla kanë qenë shumë

---

52 ZKM, Plani i veprimit për vizionin ekonomik të Kosovës 2011–2014, korrik 2011, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Action_Plan_of_the_Economic_Vision_of_Kosovo_2011-2014.pdf (qasur më 24 gusht 2012).

53 Plani i veprimit i MPMS për zbatimin e Strategjisë sektoriale 2011–2012/13 të MPMS, shkurt 2011, në dispozicion në <http://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Aktiviteti%20javor/Plani%20Aksional%20Strategjise%20Sektoriale%202011-2013%20Anglisht.pdf> (qasur më 24 gusht 2012).

sporadike e afatshkurtra, derisa përpjekjet nuk kanë qenë të përbashkëta e as të qëndrueshme⁵⁴.

Më 2011, e prapë edhe më 2012, OSBE-ja, si pjesë e aktiviteteve të përgjithshme të orientuara kah përmirësimi i qasjes në shërbime për komunitete në Kosovë, ka implementuar një projekt të orientuar kah avancimi i qasjes në tregun e punës për komunitetet e cënueshme në Kosovë. Është hartuar dhe ofruar një program trajnimi profesional përmes një partneri implementues (Fondacioni Don Bosko), me prioritet pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali e egjiptian: tetë pjesëmarrës që kanë përfunduar programin 2011, gjithë nga tre komunitetet, të gjithë kanë gjetur punësim me orar të plotë. Një projekt vazhdues është implementuar si rezultat në vitin 2012, në vija të ngjashme, duke provuar disa komponentë shtesë me qëllim të avancimit të qëndrueshmërisë dhe inkurajimit të baraspeshës gjinore. Projektet e tilla, përkundër vogëlsisë së tyre, demonstrojnë suksesin që mund të kenë masat aktive e të orientuara të tregut të punës.

c. Çështjet shëndetësore dhe sociale

Në përgjithësi, çështjet shëndetësore e sociale janë sektor ku mbetet shumë për t'u bërë, si dhe ku nevojat specifike të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian nuk duken të jenë marrë parasysh në marrjen e vendimeve rishtazi.

Në dhjetor të vitit 2010 (freskuar në mars 2011), Ministria e Shëndetësisë (MSH) publikoi një plan veprimi trevjeçar për Strategjinë e Sektorit Shëndetësor⁵⁵. Plani i veprimit përmend «grupet e cënueshme» dhe «komunitetet e cënueshme», por nuk i definojnë ato, si dhe nuk bën ndonjë referencë specifike ndaj tri komuniteteve, apo nevojave e sfidave të qasjes që këto komunitete veçanërisht i kanë. Në kuptimin praktik, OSBE-ja nuk di për ndonjë masë të bashkërenduar të ndërmarrjes së fushatave përafruese për komunitetet rom, ashkali e egjiptian, apo të vetëdijesimit për të drejtat e përfitimet shëndetësore dhe sociale tek këto komunitete (shih edhe çështjet e mirëqenies sociale tek pjesa *b. Punësimi dhe fuqizimi ekonomik* si më lart).

Synimi 1: Vlerësimi i gjendjes shëndetësore dhe njohurive të të tri komuniteteve, përmes grumbullimit dhe analizës së të dhënave të qëndrueshme e të besueshme

54 Për shembull, komuna e Vushtrrisë/Vučitrn ka financuar një projekt, përmes të cilit dhjetë punëtorë romë janë angazhuar në punët ndërtimore të rrugës dhe sistemit të kanalizimit në fshatin Priluzhje/Prilluzhë në verën e vitit 2011. Në Gjakovë/Đakovica, tetë egjiptas nga vendbanimi Ali Ibra u punësuan gjatë vitit 2011 për të punuar me kompaninë e grumbullimit të mbeturinave Liridoni në fushën e riciklimit. Banorët egjiptas të zonës Ali Ibra gjithashtu janë angazhuar drejtpërdrejt në ndërtimin e shtëpive të reja përmes projektit të financiar nga Caritas-i zviceran, duke marrë edhe pagë të rregullt për punën e tyre. Komuna Pejë/Peć, bashkë me zyrën lokale të Organizatës Ndërkombëtare për Migrim, ka zbatuar projektin «Kosova e Bukur», financuar nga KE. Zbatuar në një periudhë dymujore, projekti gjithashtu synonte të rriste punësimin e pjesëtarëve romë, ashkali e egjiptas, të cilët janë zgjedhur nga qendra rajonale e punësimit, duke u angazhuar në punë publike, si pastrimi i shtratit të lumit. Në Gračanica/Graçanicë, komuna ka punësuar 35 romë gjithsej, rreth 20 për qind të fuqisë totale të punës në komunë gjatë asaj periudhe, për të ndërmarrë punë publike si një projekt i financuar nga MPMS-ja, në lidhje me ndërtimin e një fushë-loje. Nga 1 gushti 2011 deri më 31 tetor 2011, MPMS-ja në bashkëpunim me Bankën Botërore, ka implementuar një projekt pastrimi e mirëmbajtjeje, duke punësuar 31 banorë ashkali dhe 5 romë në Fushë Kosovë/Kosovo Polje.

55 MSH, Plani i Veprimit, 2011–2014, për Strategjinë e Sektorit të Shëndetësisë 2010–2014, dhjetor 2010 (freskuar në mars të vitit 2011) <http://www.msh-ks.org/attachments/article/1027/Action%20Plan%20March%202011%20-%20eng.pdf> (qasur më 24 gusht 2012).

MSH ka bërë hapa, më 2010, për të zgjeruar informatat në dispozicion mbi shëndetin e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian. Me qëllim të themelimit të një baze të dhënash mbi gjendjen shëndetësore dhe qasjen e të tri komuniteteve ndaj shërbimeve shëndetësore, është themeluar një grup punues teknik brenda Ministrisë, me mandat grumbullimin e informatave mbi gjendjen shëndetësore të pjesëtarëve të komuniteteve rom ashkali dhe egjiptian në Kosovë. Grupi punues nuk ka mbajtur takime të rregullta, duke u takuar vetëm një herë deri më sot, si dhe asnjë nga aktivitetet e parashikuara në themelim të tij nuk janë implementuar, duke përfshirë këtu edhe publikimin e një ankete dhe krijimin e një baze të dhënash mbi nevojat e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian, duke pretenduar kufizimet financiare brenda MSH-së⁵⁶.

Megjithatë, përgatitja në proces e sipër e bazës së të dhënave për Sistemin Informativ Shëndetësor për personat në Kosovë duhet të ndihmojë adresimin e nevojave të informimit për shëndetin e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë, edhe pse sistemi ka pak mundësi të përfundohet deri më 2014. Me informatat që futen nga personeli mjekësor në pikën e regjistrimit të pacientëve, baza e të dhënave do të ketë informata mbi gjininë, moshën dhe etninë e pacientëve, si dhe nga niveli primar deri tek ai terciar i kujdesit shëndetësor.⁵⁷

Në nivel lokal, OSBE-ja nuk ka dijeni për ndonjë komunë që ka ndërmarrë ndonjë monitorim apo vlerësim gjithëpërfshirës të gjendjes shëndetësore të të tri komuniteteve. Disponueshmëria e të dhënave mbi gjendjen shëndetësore të komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë pra mbetet e kufizuar.

Sa i përket zotimeve të Planit të Veprimit për vetëdijësim të tri komuniteteve, është bërë pak punë. Monitorimi i OSBE-së në nivel lokal ka identifikuar disa fushatash shëndetësore e të vaksinimit, si dhe aktivitete përafrimi me komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian, të cilat janë ndërmarrë në nivele komunale në vitin e kaluar⁵⁸; megjithatë, asnjë prej këtyre iniciativave nuk është koordinuar në gjithë Kosovën. Sipas MSH-së, mungesa e fondeve prapë ka penguar mundësitë e ndërmarrjes së fushatave vetëdijësuese të parashikuara me Plan të Veprimit⁵⁹.

Synimi 2: Përmirësimi i cilësisë së shërbimeve shëndetësore për nënën dhe fëmijën dhe gjendjen shëndetësore të sistemit reproduktiv të gruas

---

56 Shih Raportin e OSBE-së për Implementimin e Planit të Veprimit të Strategjisë për Integrimin e Komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptas në Kosovë (Maj 2011), <http://www.osce.org/kosovo/77413> (qasur më 24 gusht 2012). Informatat e freskuara të ofruara me email për OSBE-në nga U.D. Koordinatori i Njësisë për të Drejta të Njeriut brenda MSH-së, më 16 gusht 2012.

57 Informatat e freskuara të ofruara me email për OSBE-në nga U.D. Koordinatori i Njësisë për të Drejta të Njeriut brenda MSH-së, më 16 dhe 21 gusht 2012.

58 Për shembull: më 2011, Komuna e Prizrenit kishte organizuar një numër fushatash vetëdijësuese mbi çështjet shëndetësore për romët, ashkalijtë dhe egjiptasit, pasuar me fushata vaksinimi. Në shtator të vitit 2011, Komuna e Rahovecit/Orahovac organizoi aktivitete vetëdijësimi e përafrimi për vaksinimin, me përkrahjen e OSBE-së. Në Mitrovicë/Mitrovica, gjatë vitit 2011, janë bërë vizita të rregullta mujore nga ekipet mjekësore tek familjet e sapokthyerat në Mahallën Rome, nga qendra lokale shëndetësore – përkrahur nga Mercy Corps, ku këto vizita fokusoheshin tek parandalimi i helmimit me plumb. Në Podujevë/Podujevo, Njësia Komunale për të Drejta të Njeriut ka bërë disa vizita në shkollat fillore dhe të mesme (të vijuar nga nxënësit romë e ashkalij) për të debatuar probleme të ndryshme, duke përfshirë edhe kujdesin shëndetësor dhe martesat e hershme. Në Pejë/Peć, Drejtoria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale ka mbikëqyrë punën e një ekipi mjekësor që bënte vizita javore tek lagjet e banuara nga romët, ashkalijtë dhe egjiptasit.

59 Informatat e ofruara me email për OSBE-në nga U.D. Koordinatori i Njësisë për të Drejta të Njeriut brenda MSH-së, më 16 gusht 2012.

OSBE-ja nuk ka dijani mbi ndonjë aktivitet specifik për mbështetjen e shëndetit të nënës dhe fëmijës, apo shëndetit reproduktiv, me synim specifik komunitetet rom, ashkali e egjiptian.

Në lidhje me problemin e veçantë të ndërlidhur me lindjet e paregjistruara në të tri komunitetet, pra foshnjat e lindura jashtë sistemit shëndetësor, OSBE-ja nuk ka dijani për ndonjë masë të koordinuar apo specifike (shih edhe pjesën *f. Regjistrimi* si më poshtë). Pa lënë këtë anash, monitorimi i OSBE-së në nivel lokal ka shënuar përmirësime në regjistrim dhe përpunim. Raportimi tregon që shumica e komunave kanë përmirësuar bashkëpunimin e tyre me MSH-në, spitalet dhe qendrat e mjekësisë familjare, duke i mundësuar personelit të zyrave të regjistrimit civil që të ofrojnë informata e këshilla për prindërit mbi regjistrimin e menjëhershëm të foshnjave të sapolindura – për t'i mundësuar foshnjave që të përfshihen brenda sistemit shëndetësor si dhe të kenë qasje në shërbimet kryesore si vaksinimi. Përveç këtyre, duket gjithashtu që Njësitë Komunale për të Drejta të Njeriut përgjithësisht nuk marrin masa konkrete për promovimin e regjistrimit të lindjeve jashtë sistemit shëndetësor. Një arsye tjetër për mungesë veprimi në këtë fushë është edhe mungesa e përgjithshme e bashkërendimit mes Njësite Komunale për të Drejta të Njeriut dhe aktorëve tjerë relevantë komunalë, siç janë edhe ZKKK-të.⁶⁰

Synimi 3: Krijimi i kushteve cilësore dhe të qëndrueshme higjienike dhe sanitare dhe një mjedisi të shëndoshë në vendbanimet e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian

Edhe pse Plani i Veprimit rreshton disa masa, OSBE-ja nuk ka dijani të ndonjë aktiviteti të koordinuar për përmirësimin e kushteve të jetesës për komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian në gjithë Kosovën – ose përmes ofrimit të shërbimeve si sistemet e kanalizimit apo grumbullimit të mbeturinave në vendbanime, ose përmes ndërtimit të kapaciteteve dhe përafrimit me tri komunitetet. Në kuptimin e vlerësimeve të rregullta të cilësisë dhe ndotjes së ujit, një aktivitet i listuar në Planin e Veprimit, OSBE-ja di vetëm për kontrollet e rregullta që bëhen në Mitrovicë/Mitrovica, ku ka sfida të veçanta.

Çështja e kontaminimit me plumb në Mitrovicë/Mitrovica, që drejtpërdrejt prek komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian në atë komunë, ka qenë në fokus të disa veprimeve të ndërlidhura me shëndetësinë. Edhe pse është përmirësuar, problemi nuk është zgjidhur plotësisht, duke zhvendosur familjet e prekura nga kampet e kontaminuara të Çesmin Lug-ut dhe Osterode-s në veri të Mitrovica/Mitrovicës (shih edhe pjesën *d. Banimi dhe vendbanimet joformale* si më poshtë) në Mëhallën Rome në jug të Mitrovicës/Mitrovica, për shkak të faktit që kontaminimi me plumb është gjithashtu i pranishëm në atë zonë, edhe pse në nivel shumë më të vogël⁶¹. Edhe pse janë bërë dy anketa me përkrahje ndërkombëtare, asnjë veprim i propozuar sanues nuk është ndërmarrë në përmirësim të cilësisë së dheut dhe nivelit të kontaminimit në Mëhallën Rome, derisa zona thjesht është mbuluar me beton⁶². Shihet një

60 Për më shumë hollësi, shih Raportin e OSBE-së mbi Qasjen në regjistrim civil në Kosovë (korrik 2012), <http://www.osce.org/kosovo/92331> (qasur më 24 gusht 2012).

61 Përveç këtyre, OSBE, Mercy Corps dhe komuna kanë identifikuar aktivitete private të shkrires që bëhen për krijim të ardhurash nga disa banorë të kampit në Mitrovica/ Mitrovicën veriore si brengë të konsiderueshme për shkak të ekspozimit të familjeve të afërta ndaj kontaminimit me plumb. Për më shumë informata mbi çështjen e kontaminimit me plumb tek komunitetet rom dhe ashkali në Mitrovicë/Mitrovica, duke përfshirë edhe lidhjet e mundshme mes aktiviteteve të shkrires dhe helmimit me plumb, shih Raportin e OSBE-së Raport në sfond: Kontaminimi me plumb në Mitrovicë/Mitrovica që prek komunitetin rom (Shkurt 2009), <http://www.osce.org/kosovo/36234> (qasur më 24 gusht 2012).

62 Janë bërë anketa me financim nga Ambasada Britanike dhe Mercy Corps, duke ofruar tri rekomandime teknike për përmirësim të cilësisë së dheut (heqjen e dheut, mbulimi dhe lërimi me dhe të pakontaminuar); raportet e

koordinim pozitiv për çështjen e kontaminimit me plumb në nivelin qendror, derisa MSH po planifikon blerjen e pajisjeve për Njësinë Shëndetësore të Gjakut në qendrën mjekësore të Mitrovicës/Mitrovica⁶³.

Megjithatë, Komuna e Mitrovicës/Mitrovica ka identifikuar brenga të ndërlidhura me shëndetin dhe higjienën në lagjet që banohen nga romët dhe ashkalijtë, si dhe janë ndërmarrë disa aktivitete nga qendra komunale shëndetësore (me mbështetje nga OJQ-ja ndërkombëtare Mercy Corps, sidomos në lidhje me helmimin me plumb). Më 2011, ekipet mjekësore kanë bërë vizita të rregullta mujore tek familjet rome dhe ashkalike, duke përfshirë familjet e posaktheyera në zonën e Mëhallës Rome, gjatë të cilave motrat medicinale kanë ndihmuar në rritjen e vetëdijes për çështjet shëndetësore si helmimi me plumb, por edhe shëndetin reprodutiv dhe kujdesin për fëmijë. Në zonën e Mëhallës Rome gjithashtu ka funksionuar një klinikë e vogël lokale shëndetësore, që ka ofruar ndihmë mjekësore dhe këshilla për komunitetin lokal⁶⁴. Dy banorë lokalë romë dhe ashkali janë angazhuar dhe janë trajnuar për të punuar si ndihmës shëndetësorë nga Fondacioni Kosovar për Shoqëri të Hapur, në koordinim me komunën, me qëllim të përfshirjes së këtyre ndihmësve në listën e pagave të komunës më 2012. Puna e tyre ka të bëjë me fushatat ad-hok të vetëdijesimit tek banorët romë, ashkali dhe egjiptian në lagjet Mahalla Rome dhe 2 Korriku/Sitničko Naselje. Ekipet e OSBE-së në terren vërejnë që vizitat e shpeshta të ekipit mjekësor në familje janë mirëpritur tek komunitetet, si dhe kanë rezultuar në identifikimin e fëmijëve me nivele të ngritura të plumbit në gjak, të cilët më vonë kanë marrë trajtimin e duhur.

Synimi 4: Mundësimi i ofrimit të shërbimeve sociale përmes shpërndarjes së informatave, duke përfshirë skemat e asistencës dhe ofrimit të shërbimeve në mënyrë të barabartë dhe sipas nevojës

Është shënuar përparim i kufizuar në fushën e shërbimeve dhe mbrojtjes sociale. Më 10 maj 2012, Kuvendi i Kosovës miratoi ndryshim-plotësimet në Ligjin për Asistencë Sociale në Kosovë, një prej zotimeve të Planit të Veprimit⁶⁵. Edhe pse Plani i veprimit përmban zotimin për ndërmarrjen e vetëdijesimit dhe shpërndarjes së informatave tek komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian për të rritur njohuritë dhe qasjen në shërbimet e mundshme sociale dhe përfitimet e mirëqenies, OSBE-ja nuk ka dijeni për aktivitete të tilla që adresojnë të tri komunitetet, si dhe të ndërmarra në baza të koordinuara. Janë bërë përpjekje në lidhje me regjistrimin civil, një parakusht për qasjen në këto shërbime (shih më lart, synimi 1, dhe më poshtë, pika f. *Regjistrimi*).

d. Banimi dhe vendbanimet joformale

Për deri sa është arritur përparim në mbylljen e kampeve të kontaminuara me plumb në Mitrovica/Mitrovicën veriore, zgjidhjet e qëndrueshme banesore ende mungojnë për mijëra familje nga komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian. Në përgjithësi, Qeveria nuk ka ndërmarrë ndonjë vlerësim të nevojave për banim, apo strategji komunale e qendrore të banimit. Më

---

ekipit të OSBE-së në terren gjatë vitit 2010 dhe 2011 nuk kanë vërejtur veprime të tilla në zvogëlim të kontaminimit të dheut.

63 Informatat e freskuara të ofruara me email për OSBE-në nga U.D. Koordinatori i Njësisë për të Drejta të Njeriut brenda MSH-së, më 16 gusht 2012.

64 Informatat e ofruara nga Drejtori i Qendrës Shëndetësore, konfirmuar nga vëzhgimi i monitoruesve të OSBE-së në terren.

65 Ligji Nr. 04/L-096 për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit nr. 2003/15 për Skemën e Asistencës Sociale në Kosovë, 10 maj 2012.

veçanërisht, institucionet e Kosovës ende nuk kanë një strategji gjithëpërfshirëse për parandalimin dhe rregullimin e vendbanimeve joformale që banojnë nga të tri komunitetet.

Synimi 1: Sigurimi i banimit për komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian që jetojnë në qendra kolektive dhe kushte të papërshtatshme banesore, përmes projekteve për përmirësimin e kushteve banesore dhe ndërtimit të banesave sociale

Në mars të vitit 2010, Kuvendi i Kosovës pati miratuar Ligjin për financimin e programeve të veçanta të banimit⁶⁶, të cilin Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH) e kishte plotësuar vijimisht me gjashtë UA⁶⁷. Së bashku, këto formojnë kornizën ligjore që përcakton obligimet dhe mjetet me të cilat komunat duhet të planifikojnë dhe të ofrojnë skema të banimit social. Megjithatë, OSBE-ja ka vërejtur që ka një numër brengash në lidhje me implementimin e kornizës përkatëse ligjore⁶⁸ si dhe mospërputhjen e rregulloreve komunale me legjislacionin e nivelit qendror⁶⁹. Përveç këtyre, nuk është arritur ndonjë përparim i dukshëm në përmbushjen e obligimit të komunave në vlerësimin e nevojave për të identifikuar familjet romë, ashkallike dhe egjiptian që kanë nevojë për banim social si dhe për të hartuar programet përkatëse banesore.

Në kuptimin e çështjeve specifike të vendbanimeve, përkundër qëllimit të mbylljes së gjitha kampeve të kontaminuara me plumb, që banojnë nga komunitetet rom dhe ashkali deri në fund të vitit 2010, vetëm kampi Çesmin Lug është mbyllur atë vit⁷⁰. Kampi Osterode pritet të mbetet i hapur deri në fund të vitit 2012, si dhe brenda kësaj periudhe, OJQ-ja Mercy Corps planifikon të përfundojë ndërtimin e filluar së voni të një ndërtese me gjashtë banesa në

66 Ligji nr. 03/L-164 për financimin e programeve të veçanta të banimit, 12 mars 2010.

67 UA nr. 18/2010 për përmbajtjen e kontratës për qiranë jofitimprurëse të banimit, 2 shtator 2010; UA nr. 19/2010 për përmbajtjen e bonusit banesor, 02 shtator 2010; UA nr. 21/2010 për përcaktimin e renditjes së kategorive të familjeve që mund të përfitojnë nga programet e veçanta të banimit, 18 dhjetor 2010; UA nr. 22/2010 për procedurat e përfitimit nga programet e veçanta të banimit, 18 nëntor 2010; UA nr. 23/2010 për procedurat e shpalljes së programeve të veçanta të banimit, 18 nëntor 2010; UA nr. 24/2010 për standardet minimale banesore në banesat e programeve të veçanta të banimit, 18 nëntor 2010.

68 Për shembull, është shënuar dështimi në respektimin e procedurës së mirëfilltë të ankimit – në rastet kur ka pasur ankesa ndaj përzgjedhjes së përfituesve të banimit social, ato ankesa i janë adresuar të njëjtit Komision komunal të Përzgjedhjes, që ka kryer procedurën fillestare të përzgjedhjes, e jo tek MMPH-ja, siç kërkohet me Ligjin për financimin e programeve të veçanta të banimit (neni 14). Edhe pse jo aq të shpeshta, ka edhe disa brenga të tjera procedurale që përfshijnë dështimin e komunave në nxjerrje të shpalljeve publike apo thirrjeve për aplikacione për banim social kur zbatohen projektet, apo që ato shpallje publike janë nxjerrë vetëm në gjuhën e komunitetit që është shumicë numerike në komunë. Në së paku një rast, ka pasur një politikë të theksuar të diskriminimit në zgjedhjen e përfituesve për banim social: në Suharekë/Suva Reka, ka pasur një politikë të zgjedhjes vetëm të shqiptarëve për katër njësi të banimit social, siç pohohet me kërkesë të donatorëve (shqiptarë të diasporës). Komunat tjera kanë pasur nivele mjaft të ulëta të ndarjes së njësive për komunitetet që janë pakicë numerike në komunat gjegjëse, por pa të dhëna gjithëpërfshirëse dhe të ndara në nivel komunal, është e vështirë të vlerësohet drejtësia e procedurave të përzgjedhjes.

69 Fushat e zakonshme të mospërputhjes kanë të bëjnë me kriteret e zgjedhjes së përfituesve, përbërjen e Komisioneve komunale të Përzgjedhjes, përgjegjëse për përzgjedhjen e përfituesve të banimit social, si dhe procedurës së ankimit.

70 Janë iniciuar dy projekte për këtë çështje, Programi i Partneritetit për Rivendosjen e Qëndrueshme të Komuniteteve Rom, Ashkali dhe Egjiptas (RESTART), si dhe Projekti i Iniciativës së BE-së për Mbështetjen e romëve, ashkallive dhe egjiptasve (EU-MRSI), financuar nga Agjencia Amerikane për Zhvillim Ndërkombëtar, si dhe respektivisht nga Zyra Ndërlidhëse e Komisionit Evropian. Si partner implementues për të dyja projektet, OJQ-ja ndërkombëtare Mercy Corps ka punuar në mbyllje të dy kampeve në Mitrovica/Mitrovicën veriore dhe zhvendosjen e banorëve në vende më të sigurta, kryesisht në Mahallën Rome në Mitrovicën/Mitrovica e jugut. Në tetor të vitit 2010, është mbyllur dhe shkatërruar kampi Çesmin Lug. Banorët e tij janë zhvendosur ose në Mahallën Rome ose përkohësisht në kampin Osterode në Mitrovica/Mitrovicën e veriut.

lagjen Mikronaselje/Kodra e Minatorëve në Mitrovica/Mitrovicën veriore. Ndërtesa do të shërbejë për pesë familjet e mbetura në Osterode⁷¹ si dhe një rast social (një familje nga kampi i Leposavić/Leposaviqit); Administrata e Misionit të Përkohshëm të Kombeve të Bashkuara për Administratë në Kosovë (UNMIK) në Mitrovicë/Mitrovica ka lëshuar lejen ndërtimore për ndërtesën. Faza e dytë me financim të Bashkimit Evropian është miratuar në korrik të vitit 2012 për të mbështetur MKK-në në menaxhim të aktiviteteve të projektit në mbyllje të kampit në Leposavić/Leposaviq⁷². Implementimi duhet të fillojë herët më 2013, por mund të përballet me vështirësi, pasi që komuna e Mitrovicës/Mitrovica tanimë ka theksuar që nuk ka vullnetin të pranojë familje të kampit që nuk janë zhvendosur fillimisht nga Mahalla Rome. Mercy Corps gjithashtu është duke punuar në sigurimin e banimit alternativ për banorët e kampit në Leposavić/Leposaviq, duke planifikuar ndërtimin e banesave në Mëhallën Rome për tetë familje tjera të zhvendosura deri në fund të vitit 2012 – megjithatë, ende pritet leja e ndërtimit që duhet lëshuar nga Komuna e Mitrovicës/Mitrovica.

Objektivi 2: Rregullimi i vendbanimeve joformale nga Qeveria e Kosovës që siguron zgjidhje të qëndrueshme dhe trajtim të barabartë të Komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian.

Me qëllim të promovimit të rregullimit të vendbanimeve joformale, shumica e të cilave banohen nga Komuniteti rom, ashkali dhe egjiptian, në mars të vitit 2010, MMPH e kishte filluar procesin e hartimit për strategjinë për Identifikimin dhe Rregullimin e Vendbanimeve Joformale⁷³, në pajtim me Planin e Veprimit dhe disa instrumente tjera vendore dhe ndërkombëtare⁷⁴. Mirëpo, nuk është arritur kurrfarë përparimi që nga atëherë, pasi që Strategjia për parandalimin dhe rregullimin e vendbanimeve joformale nuk është miratuar ende për shkak të, siç është thënë, mungesës së fondeve për implementimin e saj.

Në nivel lokal, deri në fund të vitit 2011, 18 komuna kanë dhënë shembuj pozitivë të rregullimit të vazhdueshëm të vendbanimeve joformale. Mirëpo, katër komuna as që kishin filluar procesin derisa tjerat ishin në fazën e hartimit. Ndër pengesat kryesore të identifikuar ishin hutia e vazhdueshme ndërmjet zyrtarëve komunal përkitazi me konceptin e vendbanimeve joformale, si dhe dështimi i shumicës së komunave që formalisht ta përfshijnë pjesëmarrjen e banorëve të vendbanimeve joformale në procesin e planifikimit hapësinor⁷⁵.

e. Kthimi dhe riintegrimi

---

71 Që prej 30 korrikut 2012, edhe 12 familje tjera janë vendosur në lagjet e reja në Mahallën Rome në Mitrovicën/Mitrovica e jugut, duke lënë gjithsej pesë familje në kamp.

72 Projekti Iniciativa për Mbështetjen e romëve, ashkalive dhe egjiptasve nga BE (EU-MRSI) (Faza II) është miratuar në korrik të vitit 2012.

73 Projekt Strategjia për identifikimin dhe rregullimin e vendbanimeve joformale, e zhvilluar nga grupi punues i themeluar nga e njëjta Ministri, është paraqitur në mars të vitit 2011, dhe mbeti e hapur për komente publike edhe 30 ditë pas kësaj date.

74 Shih Ligjin nr. 03/L-106 për ndryshimin dhe plotësimin e ligjit për planifikimin hapësinor nr. 2003/14, të datës 25 nëntor 2008. Shih gjithashtu edhe Deklaratën e Vjenës për Politikën dhe Programet Nacionale dhe Rajonale për Vendbanimet Joformale në Evropën Juglindore, Konferenca ministrore për vendbanimet joformale në Evropën juglindore, Vjenë, 28 shtator-1 tetor 2004. .

75 Shih Raportin e OSBE-së, Vlerësimi i reagimeve komunale ndaj vendbanimeve joformale në Kosovë (dhjetor 2011), <http://www.osce.org/kosovo/86273> (e qasur më 24 gusht 2012).

Mungesa e vazhdueshme e një zgjidhjeje të qëndrueshme për shumë nga afërsisht 220, 000⁷⁶ persona të zhvendosur (PZH)⁷⁷ nga Kosova vazhdon të paraqesë sfidë kryesore për të gjithë ata që janë të përfshirë. Komuniteti rom, ashkali dhe ai egjiptian i Kosovës përfaqësojnë një pjesë të madhe të PZH-ve – si atyre të prekur nga riatdhesimi ashtu edhe të kthimeve vullnetare. Kthimi i sigurt dhe i dinjitetshëm i PZH-ve në shtëpitë e tyre njihet si e drejtë themelore si në të drejtën ndërkombëtare ashtu edhe në kornizën ligjore në Kosovë⁷⁸. Përkundër angazhimit të vazhdueshëm të institucioneve të Kosovës dhe akterëve ndërkombëtarë në këtë çështje, të kthyerit ende ballafaqohen me pengesa serioze për riintegrimin e tyre të qëndrueshëm, përfshirë qasjen e kufizuar në shërbime publike, të drejta pronësore dhe mundësi socio-ekonomike dhe gjendje gjithnjë e më të keqe të sigurisë në vendet e kthimit dhe tensione ndërmjet komuniteteve pranuese dhe të kthyerve të mundshëm në disa zona të caktuara.⁷⁹

Ka pasur disa zhvillime pozitive në politikat e kthimit dhe riatdhesimit që nga viti 2010, por zbatimi i tyre nga institucionet komunale nuk ka qenë as konsistent e as efektiv. Rregullorja e qeverisë e vitit 2010 për themelimin e mekanizmave koordinues komunal ose zyrave komunale për komunitete dhe kthim (ZKKK)⁸⁰, përbën një hap të rëndësishëm drejt adresimit të problemeve të identifikuar në procesin e kthimit dhe riintegrimin në nivel komunal. Mirëpo, deri më tani, ka pak dëshmi që kjo ka sjell në përmirësime të prekshme në zhvillimin, zbatimin dhe bashkërendimin e aktiviteteve të kthimit dhe riintegrimin në terren.

Objektivi 1: Përforcimi i sistemit për mbledhjen dhe procesimin e informatave për komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian

Ministria për komunitete dhe kthim (MKK) dhe Ministria e Punëve të Brendshme (MPB) mbledhin të dhëna për të kthyerit dhe personat e riatdhesuar respektivisht. Mirëpo, përpjekjet për konsolidimin e bazave ekzistuese të të dhënave ende nuk kanë dhënë rezultate konkrete. Në nivel komunal, shumica e ZKKK-ve mbledhin informata dhe të dhëna për personat e zhvendosur, kthimet vullnetare dhe personat e riatdhesuar. Mirëpo, informatat e mbledhura dhe metodologjia e përdorur dallon nga njëra komunë në tjetrën, dhe çka është më e rëndësishme, monitorimi i OSBE-së ka treguar që në shumicën e rasteve të dhënat nuk janë të ndara në bazë të komunitetit apo gjinisë, duke e zvogëluar kështu mundësinë për shfrytëzimin e tyre për planifikim dhe reagim me politika. Deri më tani nuk janë krijuar bazat elektronike të të dhënave (që do të ndërlidheshin me bazat ekzistuese të të dhënave në MKK, MPB dhe MPMS), siç është paraparë me Rregulloren e Qeverisë 02/2010 për ZKKK-të⁸¹.

76 Komisionari i Organizatës së Kombeve të Bashkuara për Refugjatë, Vlerësim për refugjatët dhe personat e zhvendosur që kërkojnë zgjidhje në Evropën juglindore, që nga 30 shtatori 2011.

77 Për qëllim të këtij raporti kategoria e “personave të zhvendosur” përfshinë të gjithë personat e zhvendosur nga dhe brenda Kosovës gjatë konfliktit të citit 1998-1999 dhe trazirat e Marsit 2004.

78 Korniza ligjore në Kosovë e riafirmon të drejtën e të gjithë PZH-ve për kthim në shtëpitë e tyre në siguri dhe dinjitet dhe kthim të pronave dhe posedimeve të tyre (apo për pranim të kompensimit të duhur) në pajtim me standardet dhe instrumentet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut (si: neni 13.2 i Deklaratës Universale për të Drejtat e Njeriut; neni 12.4 i Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike; dhe neni 5.d.ii i Paktit Ndërkombëtar për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor).

79 Për më shumë detaje, shih, Raportin e OSBE-së Reagimet Komunale ndaj Zhvendosjes dhe Kthimit në Kosovë (nëntor 2010), <http://www.osce.org/kosovo/73854> (i qasur më 24 gusht 2012), dhe Raportin e OSBE-së Vlerësimi i Përpërimit në Implementimin e Kornizës së Politikave për Riintegrimin e Personave të Riatdhesuar në Komunitet e Kosovës (shtator 2011), <http://www.osce.org/kosovo/82416> (qasur më 24 gusht 2011).

80 ZKM, Rregullorja nr. 02/2010 për ZKKK-të e miratuar më 12 gusht 2010, ka hyrë në fuqi më 27 gusht 2010.

81 Shih nenin 7(2) të Rregullores së Qeverisë nr. 02/2010 për ZKKK-të, 12 gusht 2010.

Objektivi 2: Qeveria e Kosovës siguron shërbime efektive dhe gjithëpërfshirëse për plotësimin e nevojave të individëve të riatdhesuar nga komuniteti rom, ashkali dhe egjiptian përmes hartimit dhe zbatimit të politikave relevante publike dhe forcimit të bashkërendimit institucional

Riatdhesimi

Sipas statistikave të përpiluara nga Komisionari i Lartë i Organizatës së Kombeve të Bashkuara për Refugjat (UNHCR), në vitin 2011 në Kosovë janë riatdhesuar gjithsej 2, 435 persona nga shtetet ku kanë qëndruar (kryesisht nga Evropa Perëndimore) në bazë të marrëveshjeve bilaterale për ripranim. Këtu janë përfshirë 605 anëtarë të komuniteteve të përkufizuara nga UNHCR si pakica, dhe që të gjithë janë cilësuar⁸² si persona që i përkasin grupeve që janë në rrezik dhe kanë nevojë për mbrojtje nga UNHCR (përfshirë 300 romë të Kosovës, 121 ashkali të Kosovës dhe 9 egjiptianë të Kosovës). Në gjysmën e parë të vitit 2012 në Kosovë janë riatdhesuar gjithsej 1, 449 persona; këtu janë përfshirë 274 romë të Kosovës, 77 ashkali të Kosovës dhe 2 egjiptianë të Kosovës.⁸³ Prandaj, pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës përfaqësojnë një pjesë të madhe të personave të prekur nga riatdhesimi në tetëmbëdhjetë muajt e fundit.

Plani i veprimit zotohet për themelimin e një grupi specifik të punës për t'u marr me riatdhesimin e këtyre tri komuniteteve – deri më tani, ndonëse plani i veprimit e trajton riatdhesimin në përgjithësi, asnjë organ specifik nuk është themeluar për komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Në prill të vitit 2010, qeveria ka themeluar një bord ekzekutiv ndërministror (bordi ekzekutiv) për të mbikëqyrur dhe monitoruar implementimin e kornizës së politikave për riintegrimin e personave të riatdhesuar⁸⁴. Anëtarësia e bordit ekzekutiv përbëhet nga përfaqësues të ministrive relevante⁸⁵ dhe organizatave ndërkombëtare në rolin e vëzhguesve⁸⁶, dhe bordi është përgjegjës për përgatitjen dhe mbikëqyrjen e zbatimit të kornizës së qeverisë për politikën për riintegrimin e personave të riatdhesuar, përfshirë ata që i përkasin komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Bordi është përgjegjës edhe për të siguruar se janë bërë ndarjet financiare⁸⁷, dhe për krijimin e mekanizmave efektiv të komunikimit, shkëmbim të informatave dhe bashkërendim të implementimit të strategjive të qeverisë si në nivel qendror ashtu edhe atë komunal. Për ta lehtësuar realizimin e mandatit të vet, bordi ekzekutiv shërbehet nga dy institucione vartëse: zyra për riintegrim Brenda MPB-së dhe sekretariati⁸⁸.

82 Shih UNHCR, Udhëzime mbi pranueshmërinë për vlerësimin e nevojave për mbrojtje ndërkombëtare të individëve nga Kosova, HCR/EG/09/01, 9 nëntor 2009.

83 Shih, UNHCR, Zyra e Shefit të Misionit Prishtinë/Priština, Pasqyrim Statistikor – Azhurnimi nga korriku 2012 (i qasshëm në UNHCR).

84 Shih Vendimin e Qeverisë nr. 7/123, 30 prill 2010.

85 Ministrinë kyçe përfshijnë MPB-në; Ministrinë e Administrimit të Pushtetit Lokal; MKK-në; MPMS-në; MSH-në; MMPH-në; Ministrinë e Ekonomisë dhe Financave, dhe ZKM-në.

86 Ato janë KE, Organizata Ndërkombëtare për Migrim dhe UNHCR-ja.

87 Ky fond ishte afërsisht 3.4 milion euro në vitin 2011; shumë e ngjashme është ndarë për vitin 2012.

88 Zyra për Riintegrim është pika e kontaktit në nivelin Qendror për çështjet e riintegrimit. Përgjegjësitë e saj kyçe përfshijnë: mbajtja e kontakteve të rregullta me zyrtarët komunal, organet qendrore dhe akterët që punojnë për çështjet e riatdhesimit; ofron trajnime për zyrtarët komunal lidhur me politikën dhe mundësitë relevante për financim; procesimi i kërkesave për fonde të riintegrimit para dorëzimit të tyre në Sekretariat dhe Bord Ekzekutiv, dhe punon në teren me persona të riatdhesuar. Një nënkomponentë e kësaj zyreje është ekipi monitorues në aeroport, i cili ka personel në baza ad hoc të përbërë prej katër zyrtarëve të Zyrës për Riintegrim, dhe është me seli në aeroportin e Prishtinës/Priština me qëllim të mbledhjes së të dhënave relevante nga personat e riatdhesuar menjëherë me ardhjen e tyre (p.sh. informatat personale, komunën e

Pas revidimit nga ana e Qeverisë së Strategjisë për riintegrimin e personave të riatdhesuar dhe Planit të veprimit për implementimin e Strategjisë për riintegrimin e personave të riatdhesuar në vitin 2010⁸⁹, nga prilli 2011, institucionet e nivelit qendror respektivisht MPB i ka intensifikuar përpjekjet e saj për ngritjen e vetëdijes tek institucionet komunale për këto politika të reja dhe për kornizat institucionale, dhe të ndërtojnë kapacitetet e zyrave relevante. Këta hapa preliminarë ishin kryesisht të suksesshëm: një numër i madh i komunave kanë raportuar se i kanë pranuar udhëzimet me shkrim për implementimin e strategjisë së re dhe planit dhe për fondet e nivelit qendror për riintegrim; dhe mbi gjysma e tyre kanë marrë pjesë në trajnimet për riatdhesim të organizuara nga institucionet e nivelit qendror⁹⁰. Ministria për Integritim Evropian gjithashtu ka bërë vizita të rregullta nëpër komuna në tërë Kosovën, për ta theksuar rëndësinë e riintegritimit të qëndrueshëm të personave të riatdhesuar për procesin e liberalizimit të vizave me Bashkimin Evropian. Në disa komuna kjo ka sjell në themelimin e strukturave bashkërenduese shtesë përtej fushëveprimit të kornizës legjislative/të politikave, apo ndërmarrjen e fushatave të vetëdijesimit⁹¹. Mirëpo, këto iniciativa ishin si përjashtim dhe, në shumicën e komunave, vizitat e Ministrisë kishin pasur pak rezultate të prekshme.⁹²

Ngjashëm me këtë, derisa iniciativat për përmirësimin e bashkërendimit dhe bashkërendimin për riatdhesim ndërmjet institucioneve të nivelit qendror dhe lokal, si dhe ndërmjet organeve relevante komunale ishin intensifikuar nga Marsi i vitit 2011, komunat nuk e kanë shfrytëzuar menjëherë ndihmën e vënë në dispozicion apo nuk kishin kapacitete për zbatimin efikas të kornizës së politikave⁹³. Që nga marsi i vitit 2011, monitorimi i rregullt në terren i

---

destinacionit) dhe ofrimit të asistencës së menjëhershme për ta (p.sh. lidhur me qasjen në banim, regjistrim civil dhe shërbime elementare). Sekretariati është përgjegjës për Bashkërendimin e aktiviteteve të institucioneve relevante, monitorim të implementimit të Strategjisë së rishikuar dhe Planit të veprimit, shtjellim të rekomandimeve për bordin ekzekutiv, dhe procesin të kriterëve administrative që kanë të bëjnë me kërkesat e dorëzuara nga të kthyerit për pranimin e përfitimeve që janë vënë në dispozicion nga fondi i riintegritimit.

89 Strategjia e rishikuar për Riintegrimin e personave të riatdhesuar është miratuar nga Qeveria në Maj të vitit 2010 (shih edhe Vendimin e Qeverisë nr. 4/126, të 26 majit 2010). Plani i veprimit për implementimin e Strategjisë për riintegrimin e personave të riatdhesuar është miratuar në tetor të vitit 2010. Shih edhe Strategjinë e UNMIK-ut/Institucioneve të përkohshme të vetëqeverisjes për Riintegrimin e personave të riatdhesuar, të miratuar nga Qeveria e Kosovës më 10 tetor 2007, dhe Planin e veprimit të Qeverisë së Kosovës për Strategjinë për riintegrimin e personave të riatdhesuar, prill 2008. Për diskutime të mëtutjeshme lidhur me Strategjinë e vitit 2007 shih Raportin e OSBE-së, Implementimi i Strategjisë për riintegrimin e personave të riatdhesuar në komunat e Kosovës, nëntor 2009, <http://www.osce.org/kosovo/82416> (qasur më 24 gusht 2012).

90 Shih, Raportin e OSBE-së Vlerësimi i përparimit në implementimin e Kornizës së politikave për riintegrimin e personave të riatdhesuar në komunat e Kosovës (shtator 2011), faqet 10-11. <http://www.osce.org/kosovo/82416> (qasur më 24 gusht 2012).

91 Për shembull, themelimi i komisionit ad hoc të riatdhesimeve në komunën e Gjilanit/Gnjilane, Kamenicës/Kamenica dhe Rahovecit/Orahovac, grupit punues në komunën e Ferizajt/Uroševac dhe Vitisë/Vitina, dhe bordin e riatdhesimeve në komunën e Vushtrrisë/Vučitrn. Përveç këtyre komunat si Podujeva/Podujevo, Gjakova/Đakovica dhe Vitia/Vitina kanë bërë fushata të vetëdijesimit me qëllim të sensibilizimit të personave të riatdhesuar.

92 Për më shumë detaje shih raportin e OSBE-së Vlerësimi i përparimit në implementimin e Kornizës së politikave për riintegrimin e personave të riatdhesuar nëpër komunat e Kosovës (shtator 2011), <http://www.osce.org/kosovo/82416> (i qasur më 24 gusht 2012).

93 Në shkurt dhe mars të vitit 2011, OSBE-ja në bashkëpunim me ministrinë relevante dhe organet qeveritare, ka organizuar tryeza të rrumbullakëta me qëllim të ngritjes së vetëdijes së zyrtarëve relevant komunal për kornizën e politikave për integrimin e personave të riatdhesuar dhe lehtësimin e dialogut dhe komunikimit ndërmjet nivelit qendror dhe atij lokal. Një seri e ngjashme e tryezave të rrumbullakëta është realizuar edhe në shkurt dhe në mars të vitit 2012 në bashkëpunim me zyrtarët e nivelit qendror, përfshirë, Zyrën për çështje të komuniteteve ZKM-në, MKK-në, Njësinë për Bashkërendim dhe mbështetje pranë Zyrës së Zëvendëskryeministrit, dhe zyrën për Riintegrim në MPB. Tryezat e rrumbullakëta kishin për qëllim ngritjen

bërë nga OSBE-ja ka zbuluar një rritje të vazhdueshme të kërkesave për asistencë për personat e riadhesuar që kanë nevojë, të cilat i janë paraqitur nivelit qendror, por kanë zbuluar që procesi i miratimit mbetet i ngadaltë dhe financimi shpesh është i kufizuar vetëm për artikuj ushqimor dhe higjienik.

Në përpjekje për t'i adresuar këto mangësi dhe për përshpejtimin e asistencës, më 14 maj 2012 Qeveria e ka nxjerr një rregullore me qëllim të rritjes së efektshmërisë së programeve të saj për riintegrim të personave të riadhesuar. Kjo rregullore e qartëson strukturën institucionale, procedurat dhe kriteret për menaxhimin e procesit të riintegritimit dhe shpërndarjen e fondeve nga niveli qendror, duke transferuar më shumë përgjegjësi për shpërndarjen e fondeve tek mekanizmat e ri të nivelit lokal të komiteteve komunale për riintegrim deri në gusht të vitit 2012, Komitetet komunale për riintegrim janë themeluar në 23 komuna⁹⁴.

Kthimet vullnetare

Gjatë vitit 2011, Monitorimi nga UNHCR-ja ka vërejtur një numër prej 1,182 individëve të cilët i ka përkufizuar si pakica të cilët janë kthyer vullnetarisht në shtëpitë e tyre pas zhvendosjes së brendshme dhe të jashtme, përfshirë edhe 464 serbë të Kosovës, 120 romë të Kosovës, 395 ashkali dhe egjiptianë të Kosovës, 60 boshnjakë të Kosovës, 106 goranë të Kosovës, dhe 27 shqiptarë të Kosovës si pakicë numerike në nivel komunal. Në gjysmën e parë të vitit 2012, UNHCR-ja i kishte numëruar 534 kthime vullnetare, përfshirë 51 romë të Kosovës dhe 219 pjesëtarë të komunitetit ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Andaj, pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës paraqesin një pjesë të madhe të kthimeve vullnetare në periudhën e fundit, gati gjysmën e atyre që janë regjistruar⁹⁵.

Me qëllim të vetëdijesimit të popullatës së zhvendosur, MKK-ja, UNHCR-ja dhe Këshilli Danez për Refugjatë kanë vazhduar t'i mbështesin komunat që kanë bërë aktivitete në terren me personat e zhvendosur në Kosovë dhe rajon, kryesisht për mes vizitave shko dhe informohu dhe shko dhe shih. Brenda kornizës ekzistuese për kthim⁹⁶ MKK-ja, në bashkëpunim me institucionet lokale partnerët relevant ndërkombëtar, kanë vazhduar që t'i mbështesin personat e zhvendosur dhe të kthyerit përmes një numri të programeve të asistencës⁹⁷. Përveç kësaj, siç është theksuar më lart, Qeveria e ka përvijuar përkushtimin e saj për lehtësimin e një kthimi të sigurt dhe të qëndrueshëm duke e mandatuar themelimin e

---

e kapaciteteve të zyrtarëve komunal përgjegjës për politikën dhe procedurat e riadhesimit dhe riintegritimit, me theks të veçantë në rritjen e qasjes në asistencën e nivelit qendror për riintegrim.

94 Ato janë: Dragashi/Dragaš, Ferizaji/Uroševac, Fushë Kosova/Kosovo Polje, Gjakova/Đakovica, Gjiilani/Gnjilane, Glogovci/Glogovac, Istogu/Istok, Juniku, Kamenica/Kamenica, Klina/Klina, Klokot/Klllokoti, Mitrovica/Mitrovica, Novo Brdo/Novobërda, Peja/Peć, Podujeva/Podujevo, Rahoveci/Orahovac, Ranilug/Ranillugu, Skenderaj/Srbica, Shtimja/Štimlje, Štrpce/Shtërpca, Suhareka/Suva Reka, Vitia/Vitina dhe Vushtrria/Vučitrn.

95 Kjo është në kontrast me 2,311 në vitin 2010, 1,153 në vitin 2009, 679 në vitin 2008 dhe 1,816 në vitin 2007. Shih UNHCR, Zyra e Shefit të Misionit Prishtinë/Priština, Pasqyrim Statistikor – Azhurnim nga korriku 2012 (mund të gjendet në UNHCR).

96 MKK, Strategjia për Komunitete dhe Kthim 2009–2013; dhe Doracaku i reviduar i UNMIK-ut/Institucioneve të përkohshme vetëqeverisëse, për kthim të qëndrueshëm, korrik; Rregullorja e Qeverisë nr. 02/2010 për ZKKK-të e miratuar më 12 gusht 2010 dhe ka hyrë në fuqi më 27 gusht 2010.

97 Për shembull, Përmes Zyrës Ndërlidhëse të Komisionit Evropian/MKK e ka financuar projektin për kthimin dhe riintegrimin në Kosovë, nga i cili kanë përfituar serbët, romët, ashkalishtë, egjiptianët e Kosovës dhe tjerët. RRK III, i cili kishte filluar në nëntor të vitit 2011, planifikon ta lehtësojë kthimin e deri 200 familjeve të zhvendosura në pesë komuna (Prizren, Štrpce/Shtërpce, Partesh/Partesh, Novo Brdo/Novobërda dhe Suharekë/Suva Reka) për një periudhë implementimi prej 30 muajsh.

ZKKK-ve nëpër komuna.⁹⁸ Këto zyra janë përgjegjëse për promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të komuniteteve, personave të zhvendosur dhe të kthyerve, përfshirë personat e riatdhesuar, duke siguruar qasje të barabartë në shërbimet publike; dhe bashkërenduar dhe promovuar procesin e kthimit. ZKKK-të janë themeluar në shumicën e komunave.⁹⁹

Zbrazëtitrat në ofrimin e asistencës dhe mbështetjes personave të kthyer vullnetarisht e veçanërisht personave të riatdhesuar, shpesh i lënë personat e cenueshëm pa kujdes adekuat me arritjen e tyre në Kosovë, duke i vënë kështu personat dhe familjet në situatë jashtëzakonisht të cenueshme. Mungesa e asistencës *de facto* në fushën e banimit, shkollimit dhe mundësive ekonomike ka pasojë serioze për riintegrimin e personave të cenueshëm, veçanërisht ata që kanë nevojë për mbrojtje përfshirë këtu komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës.

f. Regjistrimi

Njohja si person para ligjit është e drejtë themelore e njeriut¹⁰⁰. Regjistrimi civil është proces përmes të cilit një person identifikohet dhe njihet si pjesë integrale e shoqërisë në të cilën jeton. Personat që nuk janë të regjistruar, nuk janë në gjendje që të marrin dokumente zyrtare, prandaj edhe ndalohen në ushtrimin e të drejtave dhe lirive të tyre. Mirëpo, derisa në realitet asnjë individ nuk ndalohet që të ketë qasje në regjistrim civil, ende ka barriera për regjistrim që kryesisht i prekin grupet më të cenueshme në Kosovë. Një pjesë e madhe e pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës mbesin të paregjistruar në regjistrat civil të Kosovës dhe nuk kanë dokumente personale të identifikimit¹⁰¹, pa të cilat iu mohohen të drejtat e tyre themelore në fusha të ndryshme, përfshirë mbrojtjen dhe mirëqenien sociale,

98 Rregullorja e ZKM-së nr. 02/2010 për ZKKK-të, e miratuar më 12 gusht 2010 ka hyrë në fuqi më 27 gusht 2010. ZKKK-të i kanë zëvendësuar dhe reformuar paraardhësit e tyre, zyrat komunale për komunitete dhe zyrtarët komunal për kthim (shih Rregulloren e UNMIK-ut 2007/30 për Vetëqeverisjen e Komunave në Kosovë për ndryshimin dhe plotësimin e Rregullores 2000/45, neni 23, dhe Doracaku i reviduar i UNMIK-ut/Institucioneve të përkohshme vetëqeverisëse, për kthim të qëndrueshëm, korrik 2006).

99 Nuk është marr asnjë hap për themelimin e ZKKK-ve në komunat si në vijim: Han i Elezit/Đeneral Janković, Kaçanik/Kaçanik, Junik, Malishevë/Mališevo, Mamuşa/Mamushë/Mamuşa and Prishtinë/Priştina. Vlen të përmendet që përveç komunës së Prishtinës, këto komuna nuk kanë pasur zyra komunale për komunitete (paraardhëset e ZKKK-ve). Tri komunat veriore të Leposavić/Leposaviqit, Zubin Potokut dhe Zvečan/Zveçanit nuk janë marr para sysh pasi që ato i zbatojnë ligjet e Serbisë.

100 Standardet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut e mbrojnë të drejtën e çdo individi për t'u njohur si person para ligjit, për tu regjistruar menjëherë pas lindjes, për të pasur emër dhe për të fituar shtetësi. Shih nenin 6 të Deklaratës Universale për të Drejtat e Njeriut, Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, 10 dhjetor 1948; neni 16, Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme të Organizatës së Kombeve të Bashkuara 2200 (XXI), e datës 16 dhjetor 1966; shih nenin 24(2), të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike, po aty. Gjithashtu nenin 7 dhe 24, të Konventës së Organizatës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës, Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme të Organizatës së Kombeve të Bashkuara 44/25, e datës 20 nëntor 1989. Me rëndësi të veçantë për të drejtat e fëmijës shih: Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Komenti i përgjithshëm nr. 17, të drejtat e fëmijës, neni 24, 07/04/1989, paragrafi 7 [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/cc0f1f8c391478b7c12563ed004b35e3](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/cc0f1f8c391478b7c12563ed004b35e3) (e qasur më 24 gusht 2012).

101 Institucionet e Kosovës dhe organizatat ndërkombëtare kanë vlerësuar që deri 40 për qind të pjesëtarëve të komunitetit romë, shkali dhe egjiptian që jetojnë në Kosovë nuk janë të regjistruar si banorë dhe nuk kanë dokumente, përfshirë pasaporta dhe kartela të identitetit. Shih për shembull Human Rights Watch, Të drejtat e zhvendosura, kthimet e detyruara të romëve, ashkalive dhe egjiptianëve nga Evropa Perëndimore në Kosovë, tetor 2010, faqe 41. <http://www.hrw.org/reports/2010/10/28/rights-displaced> (e qasur më 24 gusht 2012). Për më shumë informata shih Raportin e OSBE-së Qasja në regjistrimin civil në Kosovë (Korrik 2012), <http://www.osce.org/kosovo/92331> (e qasur më 24 gusht 2012).

punësimin, arsimin dhe shëndetësinë¹⁰². Është arritur deri diku përparim në sigurimin e regjistrimit civil të atyre që janë më të cenueshmit, ne veçanti komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Mirëpo, mbetet shumë për t'u bërë në këtë fushë.

Objektivi 1: Fuqizimi i kuadrit ligjor, institucional dhe të menaxhimit për përshejtimin e procesit të regjistrimit dhe adresimin e nevojave të tri komuniteteve.

Plani i veprimit kërkon nga institucionet e Kosovës që ta trajtojnë kuadrin e ndërlikuar ligjor dhe të politikave për regjistrimin e gjendjes civile duke i rishikuar politikat, rregulloret dhe udhëzimet ekzistuese që e rregullojnë regjistrimin civil, dhe duke identifikuar dhe analizuar dallimet në procedura ndërmjet komunave. Ligji i ri për gjendjen civile¹⁰³ e përmirëson kuadrin ligjor për regjistrim dhe lëshim të dokumenteve të gjendjes civile, duke i mbuluar personat që kanë jetuar përherë apo përkohësisht në Kosovë, si dhe ata që jetojnë jashtë vendit. Ai gjithashtu rregullon edhe zbrazëtitrat në fushat e reregjistrimit dhe regjistrimit të vonshëm, çështjet që prekin kryesisht romët, ashkallitë dhe egjiptianët e Kosovës.¹⁰⁴

Veç kësaj, janë ndërmarr një numër i hapave në bashkëpunim me bashkësinë ndërkombëtare për përmirësimin e shërbimeve të regjistrimit civil, përfshirë përmirësimet në funksionimin e sistemit të adresave në Kosovë, konsolidimin e librave të regjistrimit, dhe digjitalizimin e të dhënave. Mirëpo, derisa është rritur numri i zyrave të regjistrimit civil në tërë Kosovën, burimet e pamjaftueshme financiare, logjistike dhe njerëzore ende po e kufizojnë funksionimin e tyre të duhur. Institucionet relevante nuk dalin sa duhet në terren dhe nuk bëjnë sa duhet aktivitete të vetëdijesimit për t'i informuar banorët lidhur me rëndësinë e procesit dhe me procedurat që ndërlidhen me regjistrimin civil.¹⁰⁵

Një masë tjetër e detajizuar në Planin e veprimit për trajtimin e problemeve të regjistrimit, shfrytëzimin e periudhave të regjistrimit pa pagesë, është zbatuar, por vetëm dy herë, nga dy ministri të ndryshme, përkundër asaj që plan i referohet kësaj si një praktikë e vazhdueshme vjetore. Për shembull, Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal në vitin 2010 e ka shpallur muajin e regjistrimit pa pagesë për pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Derisa disa komuna i përjashtojnë disa kategori të popullatës nga taksat administrative, kjo nuk është praktikë e konsoliduar në Kosovë¹⁰⁶. Për më tepër, në praktikë del që kategoritë e përjashtuara nga kjo tarifë e regjistrimit i nënshtrohen një shkalle të caktuar të lirisë së veprimit dhe nuk përfshijnë plotësisht të gjitha rastet e personave të varfër në komunë.¹⁰⁷

102 Kriteret për dokumente vazhdojnë të mbesin pengesa kryesore për pjesëtarët e komunitetit romë, shkali dhe egjiptian, të cilët dëshirojnë ta regjistrojnë gjendjen civile. Në shumë raste, parashtruesit ose nuk kanë poseduar asnjëherë dokumente adekuate apo nuk i posedojnë më ato dokumente për shkak të humbjes apo shkatërrimit të dokumenteve të tyre.

103 Ligji nr. 04/L-003 për Gjendjen Civile, 8 korrik 2011.

104 Për më shumë detaje shih, see Raportin e OSBE-së Qasja në regjistrimin civil në Kosovë (korrik 2012), <http://www.osce.org/kosovo/92331> (e qasur më 24 gusht 2012).

105 Po aty.

106 Për shembull, komunat: Deçan/Dečane, Dragash/Dragaš, Istog/Istok, Klinë/Klina, Malishevë/Mališevo, Pejë/Peč, Prishtinë/Priština dhe Shtime/Štimlje kanë raportuar që i përjashtojnë një apo më shumë kategori: përfituesit e skemës së ndihmës sociale, pensionistët, studentët dhe nxënësit, familjet e luftëtarëve të rënë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe invalidët e luftës. Shih Raportin e OSBE-së Qasja në regjistrim civil në Kosovë (Korrik 2012), <http://www.osce.org/kosovo/92331> (e qasur më 24 gusht 2012).

107 Për më shumë detaje shih raportin e OSBE-së Qasja në regjistrim civil në Kosovë (Korrik 2012), <http://www.osce.org/kosovo/92331> (e qasur më 24 gusht 2012).

Një zhvillim pozitiv i kohëve të fundit është lëshimi i Qarkores nr. 123 më 15 mars 2012 nga ana e MPB-së e cila udhëzon lirim nga pagesa për regjistrimin e vonshëm të lindjeve dhe vdekjeve për pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës për një periudhë deri në një vit¹⁰⁸. Megjithatë, informatat e grumbulluara nga OSBE-ja gjatë qershorit dhe korrikut 2012 tregojnë se jo të gjitha zyrat e regjistrimit civil ishin të informuara për këtë qarkore dhe shumë prej tyre nuk e kanë zbatuar atë. Veç kësaj, qarkorja do të jetë në fuqi vetëm deri në muajin mars 2013.

Objektivi 2: Fuqizimi i bashkëpunimit ndërmjet institucioneve të Kosovës dhe institucioneve të shteteve pritëse për të mundësuar informimin dhe regjistrimin e personave të kthyer dhe të riadhesuar.

Kthimet vullnetare dhe riadhesimet nga rajoni dhe Evropa Perëndimore kanë vazhduar edhe më 2011 dhe 2012 (shih më lartë pjesën e. *Kthimet dhe riintegrimi*).

Regjistrimi civil vazhdon të jetë një nga shqetësimet kryesore për personat e kthyer dhe të riadhesuar të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Siç është theksuar më lartë, është arritur një shkallë progresi në nivel të politikave të qeverisë qendrore për të siguruar regjistrimin civil të personave më të cenueshëm, posaçërisht pjesëtarëve të këtyre tri komuniteteve (shih Objektivin 1 më lartë).

Për sa i përket regjistrimit të personave të kthyer dhe të riadhesuar pas kthimit të tyre në nivel lokal, një numër komunash¹⁰⁹ kanë raportuar se kanë ndërmarrë hapa për lehtësimin e regjistrimit civil dhe lëshimin e dokumenteve dhe certifikatave për personat e riadhesuar nga këto komunitete. Këto nisma përfshijnë: ofrimin e udhëzimeve të përgjithshme dhe këshillave për procedurat e regjistrimit civil¹¹⁰; bashkëpunimi me ndihmën juridike të partnerit implementues të UNHCR, OJQ-së Programi për të Drejtat Civile në Kosovë¹¹¹, dhe organizatave të tjera në lehtësimin e regjistrimit civil për pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës; dhe lirimin e këtyre komuniteteve dhe grupeve të tjera të cenueshme nga pagesat administrative për lëshimin e dokumenteve.¹¹² Veç kësaj, disa komuna kanë marrë pjesë në fushatën e informimit për regjistrimin civil në tërë Kosovën në bashkërendim me MPB-në, duke përfshirë shpërndarjen e afisheve dhe fletëpalosjeve për procedurat e regjistrimit.

---

108 Po aty

109 Për shembull Mitrovicë/Mitrovica, Skenderaj/Srbica, Kamenicë/Kamenica, Štrpce/Shtërpçë, Klinë/Klina, Istog/Istok, Gračanica/Gračanicë, Lipjan/Lipljan dhe Prizren.

110 Udhëzimet zakonisht ofrohen nga ZKKK-të, Qendrat Komunale për Regjistrimin Civil dhe Zyrat Komunale të Gjendjes Civile, gjersa vetëm disa prej tyre kanë bërë përpjekje për të komunikuar me personat në fjalë për të promovuar qasjen në shërbime komunale

111 Në emër të UNHCR, Programi për OJQ-të për Drejtat Civile në Kosovë filloi implementimin e fushatës së regjistrimit civil që kishte për synim romët, ashkallitë dhe egjiptianët në shtator 2006. Ai ka lidhur memorandum mirëkuptimi me një numër komunash për të siguruar fleksibilitet për sa i përket procedurave të regjistrimit civil dhe për të liruuar pjesëtarët që i përkasin këtyre komuniteteve nga pagesat administrative.

112 Për shembull, në Skenderaj/Srbica, Deçan/Deçane, Junik, Klinë/Klina, Istog/Istok, Prishtinë/Priština, Lipjan/Lipljan, Obiliq/Obilić dhe Shtime/Štimlje, personat e riadhesuar nuk paguajnë pagesa administrative për lëshimin e dokumenteve nga regjistri civil dhe/apo zyrat e gjendjes civile. Për më shumë informata, shihni Raportin e OSBE-së për Vlerësimin e progresit në zbatimin e kornizës së politikës për riintegrimin e personave të riadhesuar në komunat e Kosovës (shtator 2011), <http://www.osce.org/kosovo/82416> (qasur më 24 gusht 2012).

g. Kultura, mediat dhe informimi

Ruajtja dhe promovimi i trashëgimisë kulturore dhe fetare të të gjitha komuniteteve si pjesë përbërëse e trashëgimisë së Kosovës është një nga fushat të cilës duhet kushtuar vëmendje shtesë. Institucionet e Kosovës janë të obliguara që të sigurojnë mbrojtje dhe ruajtje efektive të objekteve dhe monumenteve të rëndësishme kulturore dhe fetare të të gjitha komuniteteve. Veç kësaj, institucionet duhet të promovojnë kulturën, artin, shkencën dhe arsimin dhe aktivitetet akademike dhe të shoqatave të tjera për shprehjen, kujdesin dhe zhvillimin e identitetit të komuniteteve. Përderisa është arritur progres modest në kuptim të mediave të transmetuara, komuniteti rom, ashkali dhe egjiptian i Kosovës ende përballen me vështirësi kur flasim për trashëgiminë e tyre kulturore dhe fetare, ku ende nuk janë realizuar hapat e parë – për shembull, ende nuk është përkufizuar realizimi i listave të plota të trashëgimisë së tyre të prekshme dhe të paprekshme të këtyre tri komuniteteve.

Objektivi 1: Rritja e pjesëmarrjes së komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në procesin vendimmarrës për politikëbërje dhe zbatim në fushën e kulturës dhe mediave në të gjitha nivelet

Në nivel të institucioneve qendrore, është shënuar progres modest në përmirësimin e përfaqësimit të të gjitha komuniteteve në media dhe ofrimin e qasjes së barabartë për të gjitha komunitetet në media cilësore duke përfaqësuar interesat e tyre dhe promovuar kulturat e tyre. Për të promovuar zhvillim në këtë fushë, gjatë tri viteve të fundit, OSBE-ja ka ofruar mbështetje për transmetuesin publik, Radiotelevizionin e Kosovës (RTK), përmes aktiviteteve të ngritjes së kapaciteteve për redaktorët dhe gazetarët e RTK-së dhe mbështetjes për programin javor në gjuhën rome.

RTK pretendon se i ka përmbushur kërkesat ligjore për ndarjen e 15 për qind të programit të saj për shërbime për komunitetet joshqiptare në gjuhët e tyre përkatëse¹¹³. Megjithatë, udhëheqësit e komunitetit dhe përfaqësuesit e OJQ-ve në Prishtinë kanë theksuar disa herë për OSBE-në se komunitetet më të vogla siç janë komuniteti ashkali dhe egjiptian, nuk përfaqësohen në mënyrë adekuate. Më 15 shkurt 2011, përfaqësues të shoqërisë civile të ashkalive dhe egjiptianëve kanë dorëzuar kërkesë me shkrim pranë Menaxhmentit të RTK-së për krijimin e programit të posaçëm kushtuar komuniteteve të tyre. Gjatë kohës së hartimit të këtij raporti, në gusht 2012, RTK ende nuk i ishte përgjigjur kësaj kërkesë.

Në anën pozitive, në nëntor 2011, RTK ka filluar me një program të dytë në gjuhën rome, gjegjësisht lajmet ditore (10-15 minuta nga e hëna deri të premten në kohën me shikueshmërinë më të lartë), përveç programit javor (45 minuta). Megjithatë, në përgjithësi, ekzistojnë disa mangësi të dukshme në përmbajtjen e programeve joshqiptare – siç është mungesa e filmave të ri, shfrytëzimi i dobët i grafikës dhe intervista të gjata, si dhe ekipe të vogla të angazhuara për programin në gjuhën rome. Gjithashtu, OSBE-ja ka vërejtur se kamerat nuk janë në dispozicion çdo ditë për ekipin e angazhuar në produksion të programeve joshqiptare, duke vështirësuar mbulimin efektiv të të gjitha aktiviteteve që kanë të bëjnë me komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian.

Aktualisht, ekziston vetëm një radiostacion i licencuar, Romano Avazo në Prizren, gjuha parësore e të cilit është gjuha rome; megjithatë, ekzistojnë disa radiostacione dhe televizione

113 Neni 6 (6) i Ligjit nr. 02/L-47 për Radio-Televizionin e Kosovës, shpallur me Rregulloren e UNMIK-ut 2006/14, 11 prill 2006.

në Kosovë të cilat prodhojnë programe të kushtuara për komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës¹¹⁴. Nuk ka gazeta në gjuhën rome apo të cilat kanë si grup specifik të synuar njërin nga këto tri komunitete.

Një lëvizje pozitive e kohëve të fundit ishte ajo e qershorit 2012 kur Komisioni për Menaxhimin e Fondit për Grupet e Pakicave, Grupet në Pozitë të Pafavorshme dhe të Tjera shpërndau grante për disa nisma të mediave në gjuhën rome¹¹⁵. Fatkeqësisht, në përgjithësi, mbështetja për programet mediale që kanë si grup të synuar këto tri komunitete apo në gjuhën rome kryesisht bëhet në baza *ad hoc* dhe në ato raste kur mbështetja e tillë ofrohet nga agjencitë ndërkombëtare, shpeshherë bëhet në nisma specifike të kufizuara në kohë. Një shembull i kësaj është projekti i mbështetur nga OSBE-ja me një radiostacion në Prizren më 2010, duke ndërmarrë aktivitete informuese për zotimet në Planin e veprimit për komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian, i miratuar kohëve të fundit, të realizuara përmes radio programeve në gjuhën rome. Një projekt tjetër i ngjashëm i mbështetur nga OSBE-ja kishte për synim promovimin e të drejtave gjuhësore të romëve përmes zgjerimit të radioprogrameve në rajonin e Prizrenit më 2012.

Objektivi 2: Promovimi i identitetit kulturor të këtyre tri komuniteteve përmes mbrojtjes së trashëgimisë kulturore dhe mbështetjes së aktiviteteve kulturore

Ruajtja e objekteve kulturore dhe fetare dhe promovimi i trashëgimisë kulturore të të gjitha komuniteteve vazhdon të jetë një prej fushave që kërkon angazhim dhe mbështetje më të madhe. Ngjashëm, është arritur pak progres në fushën e mbrojtjes së trashëgimisë së paprekshme të komunitetit rom.

Raportet vjetore të Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sporteve (MKRS) tregojnë se në nivelin qendror, MKRS ka themeluar një Komision të Përbashkët për Kulturë dhe Informim në vitin 2011 për të mbikëqyrur projektet për komunitete dhe projektet kulturore që kanë të bëjnë me këto tri komunitete. Megjithatë, përveç këtyre angazhimeve fillestare, nuk janë mbajtur fare takime më 2012, si dhe ende nuk është konfirmuar buxheti specifik për zbatimin e Planit të Veprimit, ndarjet e të cilit ende janë në shqyrtim. Megjithatë, MKRS ka ndërmarrë aktivitete dhe ka siguruar financim për një varg projektesh të ndërmarra nga pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian (duke përfshirë publikime, festivale, festime të ditës së flamurit). Veç kësaj, është themeluar mekanizmi i grupit punues në dhjetor 2011 për të punuar në identifikimin e trashëgimisë shpirtërore kulturore, në koordinim me Departamentin për Trashëgiminë Kulturore (i cili ka përfshirë zotimet e Planit të veprimit në planifikimin e vet të aktiviteteve) dhe shoqërinë civile. Në përgjithësi, pjesëtarët e këtyre tri komuniteteve gjithashtu kanë marrë pjesë në aktivitete të ndryshme shumetnike kulturore të kryera nga MKRS gjatë vitit 2011.¹¹⁶

Në kuptim të mekanizmave shtesë të financimit, Zyra për Çështje të Komuniteteve brenda ZKM-së ka krijuar praktikën e formimit të një paneli të rishikimit çdo vit për të shqyrtuar

114 Për shembull, komunën e Mitrovicës/Mitrovica, stacioni lokal televiziv TV Mitrovica kohë pas kohe mbulon aktivitetet kulturore të komuniteteve. Ngjashëm, në radiostacionin e Mitrovicës veriore Kontakt Plus dhe TV Most disa herë thërrasin mysafirë apo paraqesin storie të komuniteteve në programet e tyre. Në komunën e Graçanicës/Graçanicës, radiostacionet KiM Radio dhe Vitez Radio kanë program njëorësh në javë në gjuhën rome.

115 Përfituesit, radio Romano Avazi (Prizren), OJQ Prosperiteti (Gjakovë/Đakovica) dhe OJQ Sakuntala (Prizren), kanë pranuar 4,700 euro secili.

116 Raporti vjetor i progresit i MKRS, janar deri dhjetor 2011.

aplikacionet për financim për projektet që synojnë komunitetet në pakicë numerike në nivelin komunal, duke përfshirë promovimin e identitetit dhe kulturës së tyre – aspekt pozitiv është përfshirja në komision e individëve të cilët janë pjesëtarë të këtyre tri komuniteteve. Ngjashëm, MKK ndan grante të vogla për projekte të komuniteteve joshumicë në nivel lokal. Në të kaluarën, projektet që kishin të bënin me aktivitete kulturore të tri komuniteteve janë financuar përmes këtij mekanizmi.

Në nivelin lokal, një numër i kufizuar i komunave kanë promovuar në mënyrë aktive kulturat e komuniteteve në pakicë numerike në nivel komunal, posaçërisht komunitetet numerikisht më të vogla siç janë ashkalitë apo egjiptianët¹¹⁷. Ngjashëm, në komunën e Prizrenit, aktivitete të pakta të ndërmarra për promovimin e kulturës së këtyre komuniteteve janë iniciuar nga vetë komunitetet. Një numër më i madh i komunave, gati një e treta, kanë mbështetur festimet për Ditën Ndërkombëtare të Romëve gjatë dy viteve të kaluara¹¹⁸, por kjo mbështetje është zgjatur në baza *ad hoc*, rrallëherë me plan të bashkërenduar për promovimin e kulturave të komunitetit. Veç kësaj, sipas informatave të grumbulluara nga OSBE-ja përmes intervistave me zyrtarë komunalë dhe përfaqësues të komunitetit, përderisa zakonisht përfaqësuesit e këtyre tri komuniteteve zakonisht parashtronin kërkesa për financim, nuk duket se ka pasur fare konsultime komunale me komunitetet gjatë procesit të planifikimit të buxhetit për ndarjen e fondeve për promovimin e kulturave të tyre.

Shpeshherë, organizatat ndërkombëtare kanë ofruar mbështetje për nismat kulturore për komunitetet. Për shembull, më 2011, OSBE-ja ka mbështetur festimet për Ditën Ndërkombëtare të Romëve përmes nismave të përzgjedhura, duke inkurajuar bashkëpunim me institucione komunale dhe OJQ në aktivitete të ndryshme nga vallet popullore deri të shfaqjet teatrale dhe garat e diturisë, që kishin për qëllim fuqizimin e identiteteve kulturore të pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian.

h. Pjesëmarrja dhe përfaqësimi

Ekzistojnë dispozita dhe masa thelbësore legjislative për të siguruar pjesëmarrje dhe përfaqësim efektiv të komuniteteve joshqiptare në Kosovë. Në kuptim të mekanizmave të qeverisë qendrore dhe pjesëmarrjes në zgjedhje, duket se kjo kornizë legjislative dhe e politikave është dëshmuar të jetë efektive – për sa i përket pjesëmarrjes në zgjedhje dhe aktiviteteve të partive politike të parlamentare, pjesëtarët e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian ishin në gjendje që me sukses t'i shfrytëzojnë mundësitë e ofruara për pjesëmarrje. Megjithatë, përkundër kërkesave ligjore për punësimin e zyrtarëve publikë, të tri komunitetet nuk janë të përfaqësuara sa duhet proporcionalisht në të gjitha nivelet. Njëlloj, mekanizmat e qeverisë lokale kanë dështuar në inkorporimin e duhur të zotimeve të Planit të Veprimit në planifikimin e aktiviteteve dhe buxhetit të tyre, si dhe kanë dështuar në ofrimin e mbrojtjes efektive për interesat dhe nevojat e komuniteteve lokale.

117 Për shembull, më 2011 dhe 2012, komuna e Ferizajt/Uroševac ka siguruar fonde për mbështetjen e festimit të Ditës së Flamurit të Ashkalive më 15 shkurt, sikurse edhe komunat në Lipjan/Lipljan, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Prishtinë/Priština dhe Suharekë/Suva Reka më 2012, në disa raste me pjesëmarrje të zyrtarëve të lartë. Komuna e Vushtrisë/Vučitrn ka mbështetur Ditën e Flamurit të Ashkalive më 2011, por vetëm pas nismës së komunitetit për ta organizuar ngjarjen, dhe komuna e Obiliqit/Obilić më 2012 pas avokimit nga ana e OSBE-së.

118 Ndërmjet 2011 dhe 2012 komunat Ferizaj/Uroševac, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Gjakovë/Đakovica, Gjilan/Gnjilane, Gračanica/ Gračanicë, Istog/Istok, Kamenicë/Kamenica, Klinë/Klina, Mitrovicë/ Mitrovica, Pejë/Peć, Prizren, Suharekë/Suva Reka, dhe Štrpce/Shtërpçë kanë mbështetur Ditën Ndërkombëtare të Romëve në mënyra të ndryshme, nga ndarja e financave deri të ofrimi i objekteve pa pagesë për aktivitete.

Objektivi 1: Pjesëmarrja efektive e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në jetën publike dhe institucionet vendimmarrëse të Kosovës duke ofruar dhe siguruar qasje dhe mundësi të barabarta për të tri komunitetet në të gjitha format e përfaqësimit

Përfaqësimi në institucionet publike dhe vendimmarrëse

Në nivelin qendror, ekzistojnë mekanizma të ndryshëm për të mbrojtur dhe promovuar pjesëmarrjen dhe të drejtat e komuniteteve joshqiptare – disa janë të mishëruara në legjislacion, siç është çështja e vendeve të rezervuara në Kuvend dhe Këshilli Konsultativ i Komuniteteve¹¹⁹. Në nivelin lokal, OSBE-ja vazhdon të monitorojë përcaktimin dhe efektivitetin e mekanizmave për promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të komuniteteve¹²⁰. Pozitat e Zëvendëskryetarit të Komunës për Komunitete dhe Zëvendëskryesuesit të Kuvendit Komunal për Komunitete janë krijuar në 12 dhe 15 komuna, përkatësisht¹²¹. Nga ana pozitive, disa prej këtyre komunave i kanë krijuar këto pozita edhe pse nuk ishin të obliguara për një gjë të tillë sipas ligjit (d.m.th. kur komunitetet që janë në pakicë numerike në komunë nuk tejkalojnë dhjetë për qind të popullatës së përgjithshme në komunë)¹²². Megjithatë, ka raste të papajtueshmërisë, meqë një numër i vogël i komunave nuk kanë krijuar pozita të tilla, përkundër obligimit ligjor¹²³.

Komisionet për Komunitete të obligueshme me ligj janë themeluar në 34 komuna në Kosovë. Komisionet për Komunitete janë të autorizuar që të shqyrtojnë spektrin e plotë të të drejtave të njeriut të komuniteteve, të udhëzojnë dhe mbështesin institucionet komunale për të respektuar dhe siguruar këto të drejta, të ofrojnë rekomandime për masa korigjuese, sipas nevojës. Megjithatë, në përgjithësi, Komisioni për Komunitete kishte vështirësi që të sigurojë mbrojtjen e paraparë për komunitetet dhe në praktikë, vetëm disa prej këtyre komitetëve i respektojnë në tërësi obligimet dhe përgjegjësitë e tyre. Monitorimi i OSBE-së ka

---

119 Neni 12 i Ligjit për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të komuniteteve, parasheh themelimin e mekanizmit të Këshillit Konsultativ të Komuniteteve në kuadër të Zyrës së Presidentit të Kosovës më 2008 për të lehtësuar pjesëmarrjen politike të komuniteteve joshqiptare në nivelin qendror. Komunitetet rome, ashkali dhe egjiptiane përfaqësohen me nga dy përfaqësues (gjashtë gjithsej). Burimi: http://www.ccc-president-ksgov.net/tmp/index.php?option=com_content&view=neni&id=54&Itemid=44&lang=en (qasur më 24 gusht 2012).

120 Ligji nr. 03/L-040 për Vetëqeverisje lokale, 20 shkurt 2008, parasheh pjesëmarrjen e komunitetit në çështjet publike dhe ruan të drejtat dhe interesat e komuniteteve me themelimin e Komisioneve të Komuniteteve të obligueshme dhe krijimin e dy pozitave, të Zëvendëskryetarit të Komunës për Komunitete, dhe Zëvendëskryesuesit për Komunitete, për ato komuna në të cilat komunitetet që janë në pakicë numerike në komunë tejkalojnë dhjetë për qind të gjithsej popullatës në komunë (nenet 51, 54–55 dhe 61).

121 Pozita e Zëvendëskryetarit të Komunës për Komunitete është themeluar në 12 komuna: Dragash/Dragaš, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Gjiilan/Gnjilane, Lipjan/Lipljan, Klokot/Klllokot, Mamuşa/Mamushë/Mamuşa, Mitrovicë/Mitrovica, Novo Brdo/Novobërdë, Obiliq/Obilić, Prizren, Ranilug/Ranillug dhe Štrpce/Shtërpçë. Pozita e Zëvendëskryesuesit të Kuvendit Komunal për Komunitete, është krijuar në 15 komuna: Dragash/Dragaš, Ferizaj/Uroševac, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Gjakovë/Djakovica, Gjiilan/Gnjilane, Gračanica/Gračanicë, Istog/Istok, Kamenicë/Kamenica, Klokot/Klllokot, Mitrovicë/Mitrovica, Novo Brdo/Novobërdë, Pejë/Peć, Prishtinë/Priština, Prizren dhe Ranilug/Ranillug.

122 Gjashtë nga 12 komunat kanë emëruar postet e Zëvendëskryetarit të Komunës për Komunitete, dhe shtatë nga 15 komunat kanë emëruar postet e Zëvendëskryesuesit të Kuvendit Komunal për Komunitete (komunat Ferizaj/Uroševac, Gjiilan/Gnjilane, Istog/Istok, Kamenicë/Kamenica, Mitrovicë/Mitrovica, Prishtinë/Priština dhe Ranilug/Ranillug), ndonëse nuk ishin të obliguara me ligj.

123 Në Obiliq/Obilić dhe Štrpce/Shtërpçë, askush nuk është emëruar në pozitën e Zëvendëskryesuesit të Kuvendit Komunal për Komunitete, gjersa në komunën e Gračanica/Gračanicës, komuna ende nuk ka emëruar një person në pozitën e Zëvendëskryetarit të Komunës për Komunitete. Kjo përkundër faktit që komunitetet që janë në pakicë numerike në komunë konsiderohet se janë mbi dhjetë për qind të gjithsej popullatës në këto komuna.

identifikuar vetëm tri Komisione për Komunitete¹²⁴ të cilat marrin parasysh zbatimin e Strategjisë në planin e tyre të punës, dhe vetëm një Komision për Komunitete, ai në Ferizaj, i cili ka themeluar një grup punues për zbatimin e Strategjisë. Në përgjithësi, të gjithë Komisionet për Komunitete kanë dështuar në trajtimin adekuat të çështjes së zbatimit të Strategjisë. Zotimet në Planin e Veprimit për të siguruar barazi gjinore në përfaqësimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian duhet se janë anashkaluar: gratë që i përkasin këtyre tri komuniteteve mbesin me përfaqësim proporcionalisht më të vogël sesa gratë tjera, duke kontribuar në nënpërfaqësim të mëtejshëm.

Një zhvillim pozitiv, siç u cek më lartë, ishte ai në vitin 2010, ku qeveria nënvizoi zotimin e tij për promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të komuniteteve me krijimin e ZKKK. Deri në mes të vitit 2012, ZKKK-të janë themeluar në 31 komuna (shih më lartë pjesën e. *Kthimet dhe riintegrimi*).

Ndërmjet periudhës prill dhe korrik 2012, OSBE-ja realizoi një vlerësim të përfaqësimit të komuniteteve në shërbimin civil të Kosovës, për të vlerësuar pajtueshmërinë e nivelit qendror dhe atij komunal me obligimet ligjore që dhjetë për qind e pozitive të nivelit qendror të rezervohen për pjesëtarët e komuniteteve dhe se përfaqësimi në nivelin komunal të jetë proporcional me numrin e pjesëtarëve të komuniteteve që banojnë në një komunë të caktuar¹²⁵. Rezultatet treguan një trend të qartë dhe konsistent të nënpërfaqësimit të romëve, ashkalive dhe egjiptianëve të Kosovës në nivelin qendror dhe atë komunal: përderisa përqindja e këtyre tri komuniteteve në popullatën e përgjithshme është rreth, ata zënë vetëm 0.45 për qind të pozitive në nivelin qendror dhe 0.69 për qind të pozitive në nivelin komunal. E tillë është situata edhe kur të tri komunitetet janë të pranishme në numra më të mëdhenj, dhe të cilat veprojnë në pajtueshmëri me obligime më të përgjithshme për përfaqësimin proporcional të komuniteteve në tërë komunën. Për shembull, në Fushë Kosovë/Kosovo Polje, komuniteti ashkali vlerësohet se përbëhet nga 3,882 banorë (nga gjithsej popullata prej 46,818 banorëve), që i jep të drejtë atyre në rreth 8.29 për qind të pozitive në shërbimin civil të komunës; megjithatë, në prill 2012 vetëm 3 nga 155 pjesëtarë të shërbimit civil në këtë komunë ishin ashkali (1.92 për qind). Ngjashëm, në Gjakovë/Dakovica, komuniteti egjiptian numëron rreth 7,735 individë (nga gjithsej popullata komunale prej 115,055), që i jep atyre të drejtë në 6.72 për qind të pozitive të shërbimit civil; megjithatë, nga 313 shërbyes civilë, vetëm 4 ishin egjiptianë (1.28 për qind). Komuna me më së shumti papajtueshmëri në këtë kuptim ishte ajo e Gracanica/Graçanicës: ndonëse numri i përgjithshëm i popullatës romë vlerësohet të jetë 2,000, që i jep të drejtë atyre në 8.67 për qind të pozitive, asnjë pjesëtar i vetëm i komunitetit rom aktualisht nuk është i punësuar në komunë.¹²⁶

Zyrtarët përkatës në nivelin qendror dhe komunal janë në dijeni për këtë problem të vazhdueshëm të nënpërfaqësimit të romëve, ashkalive dhe egjiptianëve në shërbimin civil të Kosovës, por kanë cekur se mangësitë në përfaqësim rrjedhin si pasojë e numrit të pamjaftueshëm të aplikacioneve nga kandidatë të kualifikuar dhe mungesës së arsimit formal

124 Deçan/Dečan, Fushë Kosovë/Kosovo Polje dhe Podujevë/Podujevo.

125 Rregullorja nr. 04/2010 për Procedurat për përfaqësim të drejtë dhe proporcional të komuniteteve që nuk janë në shumicë në Shërbimin Civil të Kosovës, 20 shtator 2010, lëshuar nga Ministria e Administratës Publike, nenet 5.1.1 dhe 6.1.1. Rregullorja saktëson se deri në publikimin e rezultateve zyrtare të regjistrimit të popullsisë, është përgjegjësi e institucioneve komunale që të mbledhin dhe ruajnë të dhëna për popullatën komunale (nenet 7.1 dhe 7.2); më tutje, ai cek se këto shifra nuk mund të jenë më të ulëta se ato të listuara në Shtojcën 1 të Ligjit nr. 03/L-049 për Financat e Qeverisë Lokale, 15 qershor 2008.

126 Vlerësimet e përafërta demografike bazuar në shifrat jozyrtare të OSBE-së.

te ato komunitete. Krahas ofrimit të trajnimeve dhe mbështetjes me punë praktike për të rritur përfaqësimin e këtyre tri komuniteteve, Plani i Veprimit gjithashtu parasheh përpjekje shtesë që duhet të ndërmerren në publikimin e pozitive të shërbimit civil. Megjithatë, ekipet e monitorimit të OSBE-së në terren kanë vërejtur se shpalljet për vende pune nuk publikohen gjithmonë në vendet ku banojnë këto komunitete dhe se nuk përdoren gjuhët e komuniteteve në shpalljet për punë.

Pjesëmarrja në zgjedhje

Në përgjithësi, legjislacioni përkatës që mbulon zgjedhjet¹²⁷ duket të ketë qenë i suksesshëm në ruajtjen e të drejtave të pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian për të marrë pjesë në proceset demokratike.

Për sa i përket regjistrimit të votuesve, meqë lista e votuesve nxirret drejtpërsëdrejti nga regjistri civil, të gjithë votuesit në Kosovë duhet së pari të regjistrohen si persona civilë. Prandaj, çështjet që kanë të bëjnë me regjistrimin civil për të tri komunitetet do të ndikojë në aftësinë e tyre për të marrë pjesë në zgjedhje (shih më lartë, pjesa *f. Regjistrimi*).

Në zgjedhjet e fundit lokale nuk janë themeluar qendrat specifike të votimit për lagjet e romëve, ashkalive dhe egjiptianëve, por kanë ndjekur parimin e përgjithshëm, si dhe obligimin ligjor të aplikuar për të gjitha komunitetet, se votuesit nuk duhet të udhëtojnë më larg se tre kilometra për të votuar.

Në kuptim të qasjes në gjuhë të ndryshme, OSBE është në dijeni të rasteve në të cilat materialet e votimit, veçanërisht materialet e informimit publik, kanë qenë në dispozicion në gjuhën romë – shembuj të këtillë janë vërejtur në Prizren dhe Gračanica/Graçanicë. Sipas ligjit, fletëvotimet aktuale mund të shtypen vetëm në dy gjuhët zyrtare të Kosovës dhe, për zgjedhjet lokale në ato komuna ku komuniteti që në nivel komunal përbën pakicë numerike është në madhësi të mjaftueshme (më tepër se pesë për qind), në gjuhën e atij komuniteti: komuniteti rom, ashkali dhe egjiptian nuk është në numër të mjaftueshëm në asnjë komunë sa të përfitojë nga kjo dispozitë. Në kuptim të dispozitave për përkrahjen e votuesve që nuk dinë shkrim e lexim, dispozitat ligjore për të gjitha komunitetet janë prapë në dispozicion për ta përkrahur pjesëmarrjen e të gjithë votuesve nga të tre komunitetet të cilëve mund t’ju nevojitet një ndihmë e tillë: çdo votues të cilit/cilës i nevojitet ndihmë në shkrim e lexim ka të drejtë që t’i kërkojë ndihmë personelit të këshillave të vendvotimit, dhe nga monitorimi i OSBE-së është vënë re se votuesit kanë pasur mundësinë që ta shfrytëzojnë me sukses këtë përkrahje.

Vlen të ceket se dispozitat ligjore që e rregullojnë përbërjen e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, si dhe atë të Komisioneve Komunale të Zgjedhjeve dhe këshillave të vendvotimeve, e kanë lehtësuar pjesëmarrjen e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës. Për shembull, në të kaluarën Komisioni Qendror i Zgjedhjeve ka përfshirë në përbërjen e tij një anëtar nga komuniteti rom i Kosovës, dhe tani përfshin një anëtar nga komuniteti ashkali i Kosovës, dhe gjatë monitorimit të OSBE-së është vërejtur po ashtu që të tre komunitetet ishin të përfaqësuar në disa Komisione Komunale të Zgjedhjeve dhe këshilla të vendvotimeve. Ky përfaqësim është shumë pozitiv dhe ka ndihmuar që të merreshin masa

127 Ligji nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme, 5 qershor 2008, në dispozicion në http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L073_en.pdf dhe Ligji nr. 03/L-072 për Zgjedhjet lokale, 5 qershor 2008, në dispozicion në http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L072_en.pdf (të dyja të qasura më 24 gusht 2012).

shtesë përkrahëse (siç është publikimi i materialeve të informimit publik dhe vendndodhjes së qendrave të votimit në gjuhën romë) për të siguruar pjesëmarrjen e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës në zgjedhjet e kaluara.

Zgjedhjet parlamentare të vitit 2010 u shquan për pjesëmarrjen e pesë subjekteve politike (katër parti dhe një nismë qytetare) të lidhura me tre komunitetet, që ishin të regjistruara dhe të certifikuara për të marrë pjesë në zgjedhje – dy të ashkalinjve të Kosovës, 2 të egjiptianëve të Kosovës dhe një e romëve të Kosovës. Gjendja e tanishme, në të cilën këto subjekte politike janë të përfaqësuara në Kuvendin e Kosovës, madje ca prej tyre të përfshira edhe në koalicionin qeverisës, tregon që tre komunitetet po marrin pjesë me sukses në procesin demokratik në Kosovë. Dispozitat ligjore përcaktojnë që përfaqësuesve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës t'u ndahen ulëse në Kuvend: aktualisht, përfaqësuesit e tre komuniteteve i mbajnë katër ulëse, duke plotësuar kështu kërkesat ligjore.

i. Siguria, policia dhe drejtësia

Incidentet e sigurisë kanë ndikim negativ në sigurinë aktuale dhe të perceptuar të komuniteteve, dhe mund të kufizojë lirinë e tyre të lëvizjes dhe qasjen e tyre në të drejtat dhe shërbimet themelore. Gjithashtu, incidentet e sigurisë kanë potencial që të nxisin tensione ndëretnike, si dhe t'i minojnë raportet ndërmjet komuniteteve joshumicë dhe institucioneve komunale. Komunitetet joshqiptare preken rregullisht nga incidentet e sigurisë, si dhe nga krimet e kryera kundër personave, pronës private dhe objekteve kulturore e fetare.

Derisa Plani i veprimit përqendrohet në veprimet e Policisë së Kosovës për adresimin e çështjeve të sigurisë që janë të lidhura me komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës, roli i komunave në adresimin e shqetësimeve të lidhura me sigurinë është gjithashtu i rëndësishëm dhe i dukshëm në hartimin e politikave për sigurinë në bashkësi në kohët e fundit¹²⁸. Shumë prej efekteve negative që incidentet e sigurisë i kanë mbi raportet ndëretnike mund të zbuten nëse institucionet komunale reagojnë në mënyrë adekuate dhe në kohë ndaj incidentit në fjalë – për shembull, përmes dialogut në forume përkatëse, deklaratave publike që dënojnë aktet e dhunës dhe komunikimit me komunitetin e prekur.

Raporti i OSBE-së “*Reagimet komunale ndaj incidenteve të sigurisë që prekin komunitetet e Kosovës dhe roli i Këshillave Komunalë për Siguri në Bashkësi*”¹²⁹ i dokumenton ca prej incidenteve më të rënda të sigurisë që i kanë prekur negativisht pjesëtarët e komunitetit ashkali të Kosovës, komunitetit egjiptian të Kosovës dhe komuniteteve të tjera, me shënjestër personat dhe pronën private (shtëpitë e të kthyerve)¹³⁰. Përkundër disa shembujve pozitivë,

128 Strategjia dhe Plani i veprimit i Kosovës për siguri në bashkësi 2011–2016, ndër hapa të tjerë, parasheh: ndihmën e institucioneve komunale dhe forumeve të sigurisë (duke përfshirë këtu Këshillat Komunalë për Siguri në Bashkësi) në integrimin e të kthyerve në shoqëri; adresimin në mënyrë institucionale të çështjeve të sigurisë të lidhura me komunitetet (për shembull, përmes krijimit, fuqizimit dhe rivitalizimit të forumeve të sigurisë); dhe, vetëdijesimin e komuniteteve për dobitë e forumeve të sigurisë dhe inkurajimin e pjesëmarrjes së tyre në platforma të tilla.

129 I nxjerrë në dhjetor të vitit 2011, në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/86766> (në gjuhën angleze, qasur më 24 gusht 2012).

130 Për shembull, nga një sërë sulmesh dhe incidentesh të dhunshme që i kanë prekur komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës në vitin 2010, komuna ka bërë reagim proaktiv në një rast të vetëm, kryesisht përmes dënimit zyrtar dhe aktiviteteve të informimit të synuara për komunitetet e prekura. Në një rast tjetër, komuna ka financuar riparimin e dritareve të thyera të shtëpive të të kthyerve pas incidentit të parë; megjithatë, një veprim i tillë nuk është kryer pas përsëritjes së incidentit për herë të dytë e të tretë. Më 23 janar 2010, një ashkali i mitur i Kosovës nga lagja Sallahane/Salahane në qytetin e Ferizajt/Uroševac ishte

reagimet komunale ndaj incidenteve të sigurisë që prekin komunitetet përgjithësisht janë bërë në baza *ad hoc*, pa vazhdimësi të qasjes mes komunave. Veç kësaj, shumë komuna nuk i kanë përmbushur obligimet e tyre në lidhje me themelimin dhe përbërjen e Këshillave Komunalë për Siguri në Bashkësi¹³¹, organe komunale këto që mundën më së miri të sigurojnë reagime përkatëse ndaj incidenteve të sigurisë. Për më tepër, aty ku komunat kanë reaguar ndaj incidenteve të sigurisë, përfaqësuesit e komuniteteve kanë vërejtur një varg problemesh të vazhdueshme¹³². Mosreagimet në kohë dhe mënyrë efektive nga komunat nxisin te komunitetet një mungesë besimi, dhe veprojnë si frenues të raportimit të krimeve në të ardhmen apo paraqitjes së shqetësimeve të lidhura me sigurinë te autoritetet – veç kësaj, reagimet e këtilla të dobëta kontribuojnë në perceptimet negative të komuniteteve lidhur me sigurinë e tyre.

Objektivi 1: Rritja e efektivitetit të Policisë së Kosovës në parandalimin dhe adresimin e krimeve dhe konflikteve në komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian

Gjersa OSBE nuk është në dijeni të asnjë ankete të bërë për të vlerësuar se si krimi e prek në veçanti komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës, apo çfarëdo nevojash të veçanta të tre komuniteteve për adresimin e problemeve të lidhura me krimin, ekziston një bazë për analizimin e të dhënave. Policia e Kosovës i regjistron informatat për krimet duke e përdorur një bazë të të dhënave që mundëson klasifikim sipas komuniteteve (si të kryerësit ashtu edhe të viktimës) dhe sipas kimit (p.sh. përzgjedhja e shënimeve për krimet e nxitura nga urrejtja apo krimeve me natyrë ndëretnike). Departamenti për Analizë të Krimin udhëheq me kryerjen e vlerësimeve¹³³.

Në vitin 2011, Policia e Kosovës nisi zbatimin e konceptit të ri të punës policore në bashkësi. Qasja e re parasheh që çdo zonë e mbuluar nga një stacion policor të ndahet në sektorë gjeografikë dhe në secilin prej tyre të caktohen patrulla policie dhe zyrtarë policorë të veçantë, me synim të ndërtimit të raporteve me komunitetet lokale përmes kontaktit të vazhdueshëm, duke e përmirësuar kështu sigurinë në nivel lokal. Këto ndryshime do të duhej që ta afrojnë policinë me komunitetet, ngase zyrtarët policorë i vizitojnë rregullisht zonat që u janë caktuar dhe kanë kontakt më të madh dhe të vazhdueshëm me komunitetet gjersa punojnë bashkë me ta për ta rritur sigurinë e tyre dhe për ta përmirësuar parandalimin e

---

therur me thikë. Dy sulme kundër egjiptianëve të Kosovës u raportuan në qytetin e Pejës/Peć dhe atë të Gjakovës/Đakovica më 1 mars, respektivisht më 8 maj 2010; dy meshkuj egjiptianë të Kosovës u sulmuan në fshatin Novosellë/Novo Selo në komunën e Pejës/Peć, një rom i Kosovës u sulmua më 26 shkurt 2010 në qytetin e Pejës/Peć. Një sërë incidentesh me shënjestër shtëpitë e ashkalinjve të Kosovës (komuniteti i tretë më i madh në komunë) u raportuan në fshatin Nakaradë/Nakarade në komunën e Fushë Kosovës/Kosovo Polje më 3 dhe 26 mars, si dhe më 10 prill 2010 (dritaret e katër shtëpive të të kthyerve u dëmtuan gjatë dhe pas rindërtimit të tyre, derisa familjet gjithashtu raportuan për përvojat e frikësimit dhe presionit nga fqinjët e tyre shqiptarë të Kosovës, për të shitur pronat e tyre me çmime të ulëta). Shih raportin e OSBE-së “Reagimet komunale ndaj incidenteve të sigurisë që prekin komunitetet e Kosovës dhe roli i Këshillave Komunalë për Siguri në Bashkësi” (dhjetor 2011) <http://www.osce.org/sq/kosovo/86809> (qasur më 24 gusht 2012).

- 131 UA nr. 08/2009 MIA-02/2009 i Ministrisë së Administrimit të Pushtetit Lokal për Këshillat Komunalë për Siguri në Bashkësi, 20 mars 2009.
- 132 Për shembull, në disa raste deklaratat publike të zyrtarëve komunalë nuk janë përkthyer në gjuhët e komunitetit joshumicë dhe kështu ato nuk ishin të qasshme për komunitetin e prekur nga incidenti. Pastaj, aty ku autoritetet komunale kanë dënuar një incident të sigurisë që prekte një komunitet joshumicë, komuniteti i prekur i konsideronte veprimet e tilla si kryesisht simbolike përveç nëse nuk shoqëroheshin me një fushatë sensibilizuese dhe aktivitete të dialogut.
- 133 Takim i OSBE-së me Departamentin për Siguri Publike, Drejtoria për Punë Policore në Bashkësi dhe Parandalim të Krimin, Policia e Kosovës, 22 gusht 2012.

krimit. Për grupet e cenueshme, përfshirë komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës, kjo qasje e re duhet të jetë veçanërisht e dobishme, dhe duhet të shtojë efektshmërinë e policisë së Kosovës përmes parandalimit të krimit me ndihmën e komuniteteve lokale.

Sa i përket përmbushjes së këtij qëllimi të Planit të veprimit, reagimi i policisë së Kosovës ndaj krimeve të nxitura nga urrejtja është veçanërisht i rëndësishëm dhe kërkon prioritizim të veçantë. Krimet e nxitura nga urrejtja janë krime të motivuara nga mostoleranca ndaj grupeve të caktuara në shoqëri, përfshirë komunitetet etnike, dhe ndodhin kudo nëpër Kosovë, duke ndikuar negativisht në perceptimet e komunitetit të prekur lidhur me sigurinë e tyre. Dështimi për të identifikuar, hetuar dhe reaguar siç duhet ndaj krimeve të nxitura nga urrejtja mund të ketë pasoja serioze, përfshirë shtimin e krimeve, keqësimin e situatës së sigurisë dhe shkelje të të drejtave të njeriut. Për të ndihmuar në fuqizimin e kapaciteteve të policisë së Kosovës në hetim dhe reagim ndaj krimeve të nxitura nga urrejtja, në vitin 2011 dhe 2012 OSBE ka zbatuar një varg aktivitetesh, duke përfshirë këtu një trajnim për trajnues, si dhe trajnim të specializuar për hetuesit e policisë dhe zyrtarët policorë në bashkësi¹³⁴.

Objektivi 2: Policia e Kosovës i trajton të tre komunitetet, romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët, pa diskriminim, dhunë dhe paragjykime

OSBE nuk është në dijeni të ndonjë grumbullimi sistematik të informatave që vlerësojnë diskriminimin, apo përdorimin e forcës joproporcionale, kundër pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës.

Informatat që Departamenti për Siguri Publike i Policisë së Kosovës ia ka ofruar OSBE-së kanë konfirmuar që policia është në dijeni të përgjegjësive të saj në lidhje me zbatimin e Planit të veprimit dhe Strategjisë. Departamenti për Siguri Publike u është referuar takimeve të rregullta të mbajtura me përfaqësuesit e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian, për t'i diskutuar shqetësimet e tyre të veçanta. Veç kësaj, janë përmendur edhe përpjekjet për komunikim: patrullimet e rregullta në zonat e banuara nga tre komunitetet, dhe praktika, e zbatuar kudo që është e mundshme, e delegimit të zyrtarëve policorë romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës për t'i adresuar shqetësimet që kanë të bëjnë me këto komunitete. Gjithashtu, Departamenti ka nënvizuar inkurajimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian nga policia për të marrë pjesë në forume të sigurisë, siç janë Këshillat Lokalë për Siguri Publike¹³⁵, ku pjesëmarrësit përkrahen dhe këshillohen që t'i paraqesin shqetësimet e komuniteteve të tyre.¹³⁶

Objektivi 3: Të tre komunitetet, romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët, përfaqësohen pa diskriminim në Policinë e Kosovës dhe në të gjitha nivelet

Numri i zyrtarëve policorë nga komuniteti rom, ashkali dhe egjiptian i Kosovës në Policinë e Kosovës është jashtëzakonisht i vogël. Sipas të dhënave që i ka në dispozicion OSBE, zyrtarët policorë romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës përbëjnë më pak se një për qind të numrit total të zyrtarëve policorë në Policinë e Kosovës. Ndonëse asnjë zyrtar policor nga këta tre komunitete nuk i mban pozitat më të larta, Departamenti për Siguri Publike e ka

134 Në total, janë trajnuar 138 zyrtarë policorë janë trajnuar për identifikim, hetim dhe reagim të duhur ndaj krimeve të nxitura nga urrejtja.

135 I rregulluar me nenin 7(3) e Ligjit nr. 03/L-035 për Policinë e Kosovës, 4 qershor 2008.

136 Takim i OSBE-së me Departamentin për Siguri Publike, Drejtoria për Punë Policore në Bashkësi dhe Parandalim të Krimit, Policia e Kosovës, 22 gusht 2012.

informuar OSBE-në që Policia e Kosovës ka një numër rreshterësh, disa togerë dhe një kapiten prej tre komuniteteve¹³⁷.

Janë bërë disa përpjekje për ta adresuar këtë përfaqësim joproportionalisht të ulët. Gjatë ciklit të fundit të rekrutimit, Policia e Kosovës organizoi në tetor të vitit 2011 një takim me kandidatët nga komuniteti rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës për t'ju sqaruar atyre procesin e rekrutimit, me synim të rritjes së mundësive të kandidatëve nga tre komunitetet për t'u pranuar në radhët e policisë. Por, përkundër këtyre përpjekjeve ka pasur pak sukses në rekrutimin e kandidatëve romë, ashkali dhe egjiptianë të Kosovës. Sipas Policisë së Kosovës, arsyeja kryesore për një numër të tillë kaq të ulët të zyrtarëve policorë nga tre komunitetet është mungesa e kandidatëve me diplomë të shkollës së mesme¹³⁸, i cili është një nga kriteret themelore për këtë pozitë.

Departamenti për Siguri Publike ka vënë në dukje dëshirën e Policisë së Kosovës për ta ngritur shkallën aktuale të përfaqësimit të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës në nivelin e dëshiruar, që Departamenti ka nënvizuar të jetë ndërmjet dy dhe tre për qind. Derisa nuk ka mundësi që të hiqet kriteri i provimit pranues, policia ka deklaruar që ata aktualisht po shqyrtojnë opsione alternative për ta adresuar problemin.¹³⁹

Objektivi 4: Sigurim i qasjes në drejtësi të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian përmes zbatimit të legjislacionit, monitorimit të praktikave institucionale dhe ndërgjegjësimit

Ka mungesë të theksuar të të dhënave dhe informatave të hollësishme në dispozicion për çështjen e qasjes së komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në sistemin gjyqësor, dhe qasjes së tyre në shërbimet kryesore mbështetëse si, për shembull, ndihma juridike: andaj, është e vështirë që të përcaktohet një qëllim i përgjithshëm dhe të bëhet vlerësim i mirinformuar i situatës, apo të nxirren në dukje fushat ku nevojitet praktikë e përmirësuar.

Ndonëse diskutimet dhe dokumentet nga konferenca e mbajtur në maj të vitit 2011 për zbatimin e Planit të veprimit kanë nxjerrë në pah rëndësinë e ofrimit të ndihmës juridike, si faktor kryesor në sigurimin e qasjes pa diskriminim të tre komuniteteve në drejtësi, OSBE nuk ka dijeni për çfarëdo aktiviteteve të bashkërenduara në vitin e kaluar me synim të përmirësimit të qasjes në ndihmën juridike që është në dispozicion në nivel lokal.

Deri në njëfarë mase, përfaqësimi i tre komuniteteve në personelin e sistemit gjyqësor është gjithashtu një faktor relevant për qasjen e tyre në gjyqësor. Në përgjithësi, mungesa pothuajse e plotë e joshqiptarëve në personelin e gjyqësorit të Kosovës ka kohë që ka ndikuar në besueshmërinë e sistemit gjyqësor në sytë e komuniteteve. Aktualisht vetëm një pjesëtar i komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian është i emëruar në nivel më të lartë si gjyqtar, ndërkohë që në nivelin administrativ më të ulët vetëm një punonjës është i punësuar në personelin mbështetës të gjykatës, gjegjësisht në Gjykatën e Qarkut në Pejë/Peć.

---

137 Po aty.

138 Kërkohet përfundimi i 11 apo 12 viteve shkollim.

139 Takim i OSBE-së me Departamentin për Siguri Publike, Drejtoria për Punë Policore në Bashkësi dhe Parandalim të Krimit, Policia e Kosovës, 22 gusht 2012.

4. PËRFUNDIME

Raporti i OSBE-së i vitit 2011 që e shqyrton përparimin në zbatimin e Planit të veprimit, kishte gjetur që, ndonëse ishte punuar ca nëpër sektorë të veçantë, në përgjithësi institucionet e Kosovës kishin ngecur në përmbushjen e zotimeve të tyre, dhe veprimi i shumë komunave mbetej marginal. Derisa kishte dëshmi të përparimit modest në fushat e kthimit, rregullimit të vendbanimeve joformale, kulturës dhe arsimit, nuk kishte zhvillime domethënëse në fushat e punësimit dhe fuqizimit ekonomik, pjesëmarrjes dhe përfaqësimit, apo të sigurisë, shërbimit policor dhe drejtësisë. Duke bërë thirrje për përpjekje të shtuara, shqyrtimi i vitit 2011 kishte nënvizuar problemet kyçe: mungesa e angazhimit të plotë politik, ndarja e pamjaftueshme e burimeve, si dhe komunikimi dhe bashkërendimi joadekuat ndërmjet nivelit qendror dhe atij lokal¹⁴⁰.

Ndonëse nuk ofrojnë një pasqyrë gjithëpërfshirëse të të gjithë sektorëve, informatat e përpiluara dhe paraqitura në këtë dokument të 2012-ës shpijnë në përfundime të ngjashme edhe një vit më pas: përkundër hapave pozitivë të ndërmarrë në disa fusha, një numër i madh i veprimeve të planifikuara në Planin e veprimit nuk janë zbatuar. Duke ditur që kanë kaluar pothuajse tre vjet që nga miratimi zyrtar i Planit të veprimit në dhjetor të vitit 2009, dhe mbeten vetëm pak më tepër se tre vjet për zbatimin e tij, kjo është shqetësuese. Një përparim kaq i kufizuar tregon probleme të vazhdueshme të vullnetit politik dhe angazhimit të pakët të organeve të nivelit të lartë në integrimin e plotë të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në shoqëri.

Lidhje me çështjen në fjalë kanë problemet e veçanta të dukshme sa i përket monitorimit të zbatimit të Planit të veprimit. Pjesa më e madhe e monitorimit të përgjithshëm të zbatimit të Planit të veprimit, gjegjësisht raportet tremujore, gjashtëmujore dhe vjetore, nuk është kryer. Gjithashtu, përveç përshkrimit të aktiviteteve të specializuara të grumbullimit dhe monitorimit të të dhënave në një varg sektorësh (p.sh. krijimi i bazës së të dhënave për kthimet/riatdhesimet e pjesëtarëve të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës, vlerësimet e rregullta e të dhënave mbi punësimin etj.), Plani parasheh edhe pesëmbëdhjetë vlerësime dhe studime për çështje të veçanta¹⁴¹, që më pas do ta bënin të mundur përmirësimin apo hartimin e politikave, marrjen e më shumë masave të fokusuara, dhe monitorimin pasues të përmirësimeve. Sipas informatave që i ka në dispozicion OSBE, asnjë prej këtyre studimeve apo vlerësimeve nuk është kryer apo u është shpërndarë institucioneve përkatëse. Kjo mungesë informatash pengon si trajtimin e problemeve përmes masave të përshatatura, ashtu edhe vlerësimin e përparimit të bërë dhe rezultateve.

S'ka dyshim që për t'u përmbushur zotimet në Planin e veprimit do të duhet përkushtim politik më i lartë në të gjitha nivelet, bashkë me burime njerëzore dhe financiare më të mëdha.

---

140 Shih raportin e OSBE-së "Zbatimi i planit të veprimit të strategjisë për integrimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë" (maj 2011), faqe 1 dhe 3. <http://www.osce.org/sq/kosovo/77414> (qasur më 24 gusht 2012).

141 Studimet apo vlerësimet e veçanta të parapara nga Plani i veprimit janë si vijon: katër për sektorin e arsimit (veprimet 1.1.1, 1.1.2, 1.9.1, 2.1.1); tre për punësim dhe fuqizim ekonomik (1.1.1, 1.2.11, 3.1.2); një për shëndetësi dhe punë sociale (1.1.6); një për banim dhe vendbanime joformale (1.2.5); asnjë për kthim dhe riintegrim apo regjistrim; një për kulturë, medie dhe informim (2.1.1); një për pjesëmarrje dhe përfaqësim (1.3.2); katër për siguri, shërbim policor dhe drejtësi (1.1.1, 1.3.4, 3.1.5, 4.2.2).

5. REKOMANDIME PËR QEVERINË E KOSOVËS

Rekomandimet e mëposhtme bazohen në thirrjet e mëhershme dhe në rekomandimet e vitit 2011 të OSBE-së në lidhje me zbatimin e përmirësuar të Strategjisë dhe Planit të veprimit për integrimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian, dhe i përsërisin të “Dyzet Veprimet” e propozuara në konferencën e nivelit të lartë të KE-së dhe Qeverisë së Kosovës të mbajtur në maj të vitit 2011. Rekomandimet kanë për qëllim të jenë kontribute konstruktive për vendimmarrjen dhe prioritizimin e zbatimit të Planit të veprimit, me qëllim të arritjes së përmirësimeve konkrete për komunitetin rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës dhe integrimin të vërtetë të tyre në shoqëri.

- i. **Zbatimi i plotë.** Qeveria e Kosovës duhet ta fuqizojë zotimin e saj për zbatimin e plotë të Strategjisë dhe Planit të veprimit, duke siguruar vënien në dispozicion të të gjitha burimeve njerëzore dhe financiare të nevojshme dhe të parapara, duke përfshirë ndarjet në kohë dhe mënyrë të vazhdueshme të buxhetit dhe bashkërendimin efektiv të ndarjes së burimeve nëpër ministri dhe në nivel komunal. Të sigurojë pjesëmarrje efektive të komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në vendimmarrje dhe zbatim.

Të përmendur edhe në rekomandimet e OSBE-së në vitin 2011 dhe në çështjet e ndërthurura nr. 1, 2, 5 në “Dyzet veprimet”

- ii. **Bashkërendimi dhe komunikimi.** Institucionet dhe mekanizmat e mandatuar me përgjegjësi të veçanta për zbatimin e Planit të veprimit, në veçanti Grupi Punues Teknik për Planin e Veprimit dhe Komiteti Drejtues, duhet të bëjnë përpjekje më të mëdha për t’i përmbushur këto përgjegjësi, duke pasur një qasje proaktive që përfshin takime të rregullta dhe bashkërendim të përmirësuar. Identifikimi dhe adresimi i çfarëdo nevojave për ndërtim të kapaciteteve dhe mbledhje fondesh të mekanizmave bashkërendues të krijuar duhet të prioritizohet. Duhet të përmirësohet komunikimi ndërmjet të gjitha institucioneve dhe palëve të interesit të përfshira, duke i kushtuar vëmendje të veçantë rrjedhës së informacioneve ndërmjet nivelit qendror dhe lokal, si dhe në mesin e institucioneve shoqërisë civile përkatëse dhe komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës.

Të përmendur edhe në rekomandimet e OSBE-së në vitin 2011 dhe në çështjet e ndërthurura nr. 2, 3, 5 në “Dyzet veprimet”

- iii. **Informimi dhe raportimi.** Të sigurojë monitorim efektiv të zbatimit të Planit të veprimit dhe publikimin e raporteve. Të prioritizojë zbatimin e veprimeve të grumbullimit dhe vlerësimit të informatave që janë përcaktuar në Planin e veprimit, për të ofruar kështu informata për masa praktike dhe të përshtatura për të adresuar problemet, dhe përkrahur monitorimin efektiv të rezultateve. Veç kësaj, të sigurojë grumbullim të plotë të të dhënave publike në të gjithë sektorët përkatës, që mundëson klasifikimin sipas komunitetit dhe gjinisë dhe analizën e nevojave të ndryshme.

Të përmendur edhe në rekomandimet e OSBE-së në vitin 2011, dhe në çështjet e ndërthurura nr. 7, 8, 9 në “Dyzet veprimet”

- iv. **Vetëdijesimi.** Të vazhdojë dhe zgjerojë vetëdijesimin e të gjithë akterëve qeveritarë përgjegjës për zbatim, komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian të Kosovës dhe publikut të përgjithshëm, për zotimet e Strategjisë dhe Planit të veprimit, si dhe për të drejtat kryesore civile, politike, ekonomike, sociale dhe kulturore.

Të përmendur edhe në rekomandimet e OSBE-së në vitin 2011 dhe në çështjen e ndërthurur nr. 5 në “Dyzet veprimet”

Shtojca I – Lista e raporteve përkatëse të OSBE-së

Qasja në regjistrim civil në Kosovë, korrik 2012

<http://www.osce.org/sq/kosovo/92332>

Raport për vlerësimin e të drejtave të komunitetit, botimi i tretë, korrik 2012

<http://www.osce.org/sq/kosovo/92245>

Gjetjet e monitorimit të transportit humanitar me autobus në Kosovë, pas bartjes së përgjegjëseve të institucionet e Kosovës, raport nr. 5, maj 2012

<http://www.osce.org/sq/kosovo/90905>

Legjislacioni shumëgjuhësh në Kosovë dhe sfidat e tij, shkurt 2012

<http://www.osce.org/sq/kosovo/87705>

Vlerësim i reagimeve komunale ndaj vendbanimeve joformale në Kosovë, dhjetor 2011

<http://www.osce.org/sq/kosovo/86274>

Reagimet komunale ndaj incidenteve të sigurisë që preknin komunitetet e Kosovës dhe roli i Këshillave Komunalë për Siguri në Bashkësi, dhjetor 2011

<http://www.osce.org/sq/kosovo/86809>

Vlerësim i përparimit në zbatimin e kornizës së politikave për riintegrimin e personave të riatdhesuar në komunat e Kosovës, shtator 2011

<http://www.osce.org/sq/kosovo/82417>

Zbatimi i Planit të veprimit të Strategjisë për integrimin e komunitetit rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë, maj 2011

<http://www.osce.org/sq/kosovo/77414>

Profilat e komuniteteve të Kosovës, 2010

<http://www.osce.org/sq/kosovo/75451>

Raport për vlerësimin e të drejtave të komunitetit, Botim i dytë, dhjetor 2010

<http://www.osce.org/sq/kosovo/92245>

Përgjigjet e komunave ndaj zhvendosjes dhe kthimit në Kosovë, nëntor 2010

<http://www.osce.org/sq/kosovo/73855>

Mbrojtja dhe promovimi i të drejtave të komuniteteve në Kosovë: Mekanizmat e pjesëmarrjes në nivel lokal, dhjetor 2009

<http://www.osce.org/sq/kosovo/40723>

Kontaminimi me plumb në Mitrovicë/Mitrovica nga i cili preket komuniteti rom, shkurt 2009

<http://www.osce.org/kosovo/36234>